

**משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית**

אגף שפות

האגף לחינוך דרוזי

**תכנית לימודים בשפה העברית לחינוך הדרוזי
לכיתות ב-י"ב בחינוך הממלכתי**

2015

חברי הוועדה

ד"ר איילת אטינגר- יו"ר הוועדה (מ- 2012)

ד"ר חיה פישרמן- יו"ר הוועדה (עד- 2011)

ד"ר נגיאת סאלח- מרכזת הוועדה, מפקחת ממונה על תכניות למודים וחומרי למידה בחינוך הדרוזי והצ'רקסי

סאלח חטיב- מפמ"ר העברית בחינוך הדרוזי והצ'רקסי

איאד מהנא- ממלא מקום המפמ"ר (מ –תשע"ו), מדריך ארצי לשפה עברית ומורה בחטיבת הביניים, ובתיכון בפקיעין

רוק עותמאן- מורה ומנחה לעברית, ביי"ס תיכון מג'אר א

ד"ר מתי שפירי- מרצה לספרות עברית

איאד קזל- סגן מנהל בבי"ס מקיף ב' מג'אר, מורה לעברית בתיכון מג'אר ובתיכון אורט עוספיה

סלימאן עמאשה- מורה בבי"ס תיכון במסעדה

הדיל כמאל- מורה בבי"ס הריאלי העברי בחיפה

עמאד חבקה- מורה בבי"ס חט"ב ינוח-ג'ת

ג'אלב דבור, מנחה להוראת העברית בבתי"ס יסודיים (עד 2010) ומנהל ביי"ס יסודי

אסמהאן חטיב, סגנית מנהל ומורה בבי"ס יסודי אל נור ירכא

מירי כספי- מורה בבי"ס יסודי בכפר הוורדים

הודא עאמר- מורה בבי"ס יסודי ג'ת.

קראו והעירו:

-מר משה זעפראני- מנהל אגף שפות.

-מר מוהנא פארס, מנהל האגף לחינוך דרוזי וצ'רקסי.

-גב' עידית בר, מפקחת תכניות למודים באגף שפות.

-גב' קארין שוקחה, מפקחת תכניות למודים באגף שפות.

כל הזכויות שמורות למשרד החינוך, התשע"ה .

תוכן העניינים

4	מבוא
5	מבנה התכנית
6	מטרות התכנית
6	בהיבט שפתי
6	בהיבט תרבותי-מורשתי וחברתי
7	בהיבט של מיומנויות חשיבה וכישורי לומד
7	העקרונות הפדגוגיים-דידקטיים העומדים בבסיס התכנית
8	המלצות לצוותי ההוראה (מורי השפה העברית)
9	מטרות תכנית הלימודים להוראת השפה העברית בבית הספר היסודי
10	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ב
12	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ג
15	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ד
18	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ה
22	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ו
26	תכנית הלימודים בעברית לחטיבת הביניים
26	כיתות ז-ט
26	מבוא
26	מטרות תכנית הלימודים להוראת השפה העברית בחטיבת הביניים
26	מטרות בתחום הדעת
27	מטרות בתחום החשיבה
27	מטרות בתחום הרגשי, החברתי והתרבותי
28	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ז
38	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ח
47	מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ט
57	תכנית הלימודים בעברית לחטיבה עליונה
57	כיתות י-יב
57	מבוא
58	מטרות תכנית הלימודים להוראת השפה העברית בחטיבה העליונה
58	המלצות והצעות פדגוגיות להוראת העברית בחטיבה העליונה
58	הבנה והבעה בעל-פה ובכתב
60	קריאת טקסטים והבנתם
60	כתיבה
60	ספרות ותנ"ך
63	מפרט התכנים בלשון לכיתות י-יא (3 יחידות לימוד חובה)
68	מפרט התכנים בנושאי הבנת הנקרא, הבנת הנשמע וההבעה בעל-פה ובכתב
68	לכיתות י-יא (3 יחידות לימוד חובה)
76	מפרט התכנים בספרות לכיתות י-יב (יחידות 3 ו-4)
81	סיפורת
83	מפרט התכנים בתנ"ך לכיתות י-יב (יחידות 3 ו-4)
86	מקורות
87	נספח 1

מבוא

תכנית הלימודים החדשה 'עברית לדרוזים' מיועדת לכיתות ב-יב. מטרתה של תכנית זו להעמיד לרשות מערכת החינוך הדרוזית מסמך חדשני, שבידו לסייע למורים בהוראת השפה העברית על פי גישות חינוכיות ופדגוגיות עדכניות, הנגזרות מעקרונותיה של הלמידה המשמעותית.

התכנית מבוססת על תפיסת חשיבותה של השפה העברית וייחודה בקרב בני העדה הדרוזית במדינת ישראל, כמו-גם על קיומו של קשר קבוע ותמידי בין רכישת השפה העברית כשפה נוספת, לבין השימוש בה במבחר אופנים ולצרכים שונים. התכנית מתייחסת להוראת השפה כאל תהליך של הקניית אמצעים רב-תכליתיים (לימודיים, תרבותיים וחברתיים) המיועדים לסייע לתלמידים במסגרות שונות ובגילאים שונים. היא מבוססת על עקרונות רכישת שפה נוספת, אשר כלולים בהם כשירות לשונית, ידע של אוצר מילים, ידע דקדוקי, כישורי הבעה בעל פה ובכתב, וכן שימוש לשוני יישומי ויעיל בארבע אופנויות השפה. ביסוס ארבע אופנויות השפה בתכנית החדשה, ייעשה תוך חשיפת התלמיד למגוון טקסטים בעלי מכלול רחב של תכנים משמעותיים לחייו בבית הספר ומחוצה לו.

התכנית מתייחסת, בין היתר, לשונות הקיימת בין התלמידים ומדגישה את פיתוח המיומנויות שלהם כמאזינים, כמדברים, כקוראים וככותבים וגם כלומדים פעילים, המשכללים את ידיעותיהם בהדרגה, איש איש לפי יכולתו. בנוסף, משלבת התכנית אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה, המקדמות הבנה מעמיקה והפנמה ובמקביל, משלבת דרכי הערכה חלופיות ומגוונות המותאמות לתהליך ההוראה/הלמידה. לצד זה, מאפשרת התכנית מצבים של יישום פדגוגיה דיגיטלית בהוראת השפה העברית, הן ברמה של התלמיד (כתיבה לנמענים אינטרנטיים, הפקה והפצה של סרטונים דוברי עברית וכד') והן ברמה של המורה (פיתוח חומרים מקוונים ושימוש בכלים טכנולוגיים של המאה ה-21).

הצורך בפיתוח תכנית הלימודים החדשה בשפה העברית לתלמידים דרוזים לכיתות ב-יב, נבע מהעדר תכנית לימודים מובנית להוראת השפה העברית בבתי ספר דרוזים בחטיבות הגיל השונות. לרשות מורים עמדו סילבוס מצומצם בלבד. כתוצאה מכך התכנים שנלמדו בעבר לא סיפקו מענה לצרכי התלמיד הדרוזי בהיבטים ובתחומים הבאים:

- א. עיקר שימת הלב הופנתה לענייני לשון ולא לצורך התקשורת.
- ב. התכנים לא היו אקטואליים ולא התייחסו לעידן הטכנולוגי. כמו כן, לא היה בהם ייצוג לתכנים מהמורשת הדרוזית.
- ג. התכנים דרשו 'הספק קבוע' ולא אפשרו בחירה, העמקה, העשרה, דיון והרחבה.
- ד. הושם דגש על העברת הידע במקום על הקניית מיומנויות שפה, פיתוח חשיבה ומתן כלים ללמידה עצמית.
- ה. הניתוק בין הנושאים הנלמדים בביה"ס היסודי לבין הנלמד בחטיבת הביניים והחטיבה העליונה, הביא להעדר רצף לימודי.

נקודות המוצא שעליהן הסכימה ועדת התכנית ואשר הנחו אותה בעיצוב התכנית:

השפה העברית זוכה במגזר הדרוזי למעמד בכיר לצד השפה הערבית כשפת האם. חשיבות ידיעת השפה העברית נובעת משלושה צרכים:

- א. צורך תקשורתי-פרגמטי – השפה העברית היא השפה השלטת במדינת ישראל וידעתה מאפשרת השתלבות מלאה בתחומי החיים השונים במדינה: בכלכלה, בתרבות ובאקדמיה ועוד.
- ב. צורך חברתי – בני העדה הדרוזית מעורבים במידה רבה בחברה הישראלית. ידיעת השפה העברית מחזקת את הזיקה בין שני העמים.
- ג. צורך תרבותי – הוראת טקסטים מהתרבות והספרות העברית חושפת את התלמיד הדרוזי לתרבות היהודית ולמורשתה. בתוך כך מודגשים היבטים משותפים לשתי התרבויות, כגון דמויות נביאים ושליחים המשותפות לשני העמים.

מבנה התכנית

התכנית מיועדת לכיתות ב-יב. בנוסף למטרות כלליות אשר הוגדרו לשלוש חטיבת הגיל (יסודי, חט"ב וחט"ע), הוגדרו מטרות אופרטיביות ייחודיות לכל אחת משכבות הגיל בבתי הספר היסודי, החט"ב והחט"ע. מטרות אלו נמצאות בהלימה למטרות הכלליות של התכנית השלמה.

התכנית מותאמת למספר השעות שהוקצו ללימודי העברית כמפורט להלן:

בכיתות ב: 3 שעות שבועיות

בכיתות ג-ט: 5 שעות שבועיות

בכיתות י-יב: חמש יחידות לימוד: שלוש יחידות חובה ושתי יחידות בחירה.

לכל אחת מיחידת הלימוד מוקצות 90 שעות לימוד בשנה.

פירוט היחידות כדלקמן (ראה נספח 1):

שלוש יחידות לימוד חובה: יחידות החובה עוסקות בשבעה נושאים שונים כלהלן:

- הבנת הנשמע
- הבעה בעל-פה
- הבנת הנקרא
- דקדוק
- הבעה בכתב
- ספרות
- תנ"ך

ציון מקצוע העברית בהיקף של 3 יחידות לימוד **יתבסס על בחינה אחת בכתב ועל בחינה אחת בעל-פה.**

יחידה רביעית, יחידת בחירה העוסקת בספרות ובתנ"ך.

יחידה חמישית, יחידת בחירה פנימית (בית ספרית). מטרתה של יחידה זו לזמן דרכי הוראה, למידה והערכה חלופיות, כדוגמת למידת חקר אשר משלבת יישום של כללי העבודה האקדמית בחקר כלשהו (ספרות או כל נושא אחר); למידה משולבת פרויקטים; פורטפוליו ועוד.

מטרות התכנית

מטרתה המרכזית של התכנית היא הוראת העברית בהיבטי השפה המפורטים להלן. יחד עם זאת, העיון בטקסטים מזמן גם עולמות של תוכן וכך מתווה התכנית מטרות אף בהיבטים תרבותי-מורשתי וחברתי, כמו-גם בהיבט של מיומנויות חשיבה וכישורי לומד.

בהיבט שפתי

- שליטה בארבע אופנויות השפה העברית (קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור), לצרכים תקשורתיים-פרגמטיים, חברתיים ותרבותיים.
- פיתוח מודעות לשונית ושימוש תקין בכל תחומי הלשון הכתובה והדבורה: תורת ההגה, תורת הצורות, תורת המשמעויות ותחביר.
- פיתוח מיומנויות שפה בסיסיות הכוללות: הבנת הנקרא, הבנת הנשמע, כתיבה ודיבור שמטרתן להעשיר את אוצר המילים ומבני השפה.
- ניהול שיחה ותקשורת (רשמית, מדוברת, אלקטרונית וכתובה), עם דוברי העברית כשפת אם (ראה פירוט בטבלאות בפרק פירוט וארגון התכנים).
- הכרת מגוון טקסטים, צורות ויסודות לשוניים וספרותיים בייצוגים שונים (כתובים ודיגיטליים).
- טיפוח אהבת הקריאה בכלל והעברית בפרט.
- פתוח רגישות אסתטית ליצירה הספרותית כטקסט מורכב ורב משמעי, והבנת תפקידיהן של דרכי המבע הייחודיות כגון: לשון ציורית, מאפיינים מבניים, אמצעים רטוריים ועוד.

בהיבט תרבותי-מורשתי וחברתי

- העמקת הזיקה של התלמיד לתרבותו ולמורשתו הייחודית, דרך הכרת מבחר מייצג ומגוון של יצירות מהתרבות הדרוזית.
- פיתוח רגישות, סובלנות ורגישות לבני עמים אחרים ותרבותם.
- יצירת גישור תרבותי ולשוני בין התרבות הדרוזית והעברית.
- הכרת מורשתו ותרבותו של העם היהודי באמצעות הלשון העברית, התנ"ך, והספרות.
- הקניית ערכים מוסריים וחברתיים, ייחודיים ואוניברסאליים, דרך הוראת השפה העברית והטקסטים הנלמדים.
- פיתוח מיומנויות של תרבות דיבור והבעת רגשות, תוך גילוי יחס מכבד לזולת, לעמדותיו ודעותיו.

- פיתוח כישורי חשיבה באמצעות קריאת טקסטים וניתוחם ושילוב הנחיות רלוונטיות ללומד ולמעורבותו בתהליך הלמידה (למידה עצמית).
- פיתוח המוטיבציה של התלמיד על ידי יצירת מצבי למידה משמעותית וזאת באמצעות:
 - א. עיסוק בתכנים, בסוגיות ובדילמות הקרובים לעולמו של התלמיד.
 - ב. קישור הטקסטים הכלולים בתכנית הלימודים לאקטואליה, למציאות החיים, להתנסויותיו של התלמיד בעולמו האישי וגם לתחומי העניין שלו. זאת על מנת לעודד את מידת מעורבותו והשתתפותו בתהליך הלמידה.
 - ג. פיתוח עניין ומוטיבציה בקריאת ספרות יפה כהתנסות מעשירה, חווייתית ומהנה, שבידה להרחיב את הידע בשפה מעבר לנלמד בין כותלי בית הספר.
 - ד. פיתוח רגישות ותובנה למורכבות ולרב-משמעיות של מצבים אנושיים וקיומיים (למשל באמצעות גילומם ביצירות ספרות).

במטרה לקדם את עקרונותיה של הלמידה המשמעותית, מציגה התכנית חלוקה של התכנים בפילוג לתכני חובה (70% - ללא סימון) ולתכנים להרחבה ולהעמקה (30% - מסומנים בירוק). מטרת בחירתם של התכנים המסומנים בירוק היא לאפשר הרחבה והעמקה של תהליכי הלמידה ודרכי הערכה חלופיות וגם למתן מענה לצרכי המערכת בעידן החדש, צמצום פערים בין כמות הידע לבין מסגרת שעות ההוראה, עידוד תהליכי למידה מעמיקים וגיוון בדרכי ההוראה, הלמידה וההערכה.

העקרונות הפדגוגיים-דידקטיים העומדים בבסיס התכנית

- יצירת רצף לימודי בין שנים וקביעת יעדים ותכנים לשם יצירת אחדות והמשכיות.
- הוראת התכנים בצורה ספיראלית: נושאים שונים יילמדו בכל שנה מחדש באופן יותר מעמיק.
- השמת דגש על המחשה, יצירתיות וגיוון בשיטות הוראה, למידה והערכה (ה.ל.ה.) וגם על חומרי הלימוד ודרכי הצגתם.
- השמת דגש על הקניית כישורים ללמידה עצמית.
- הדגשת הגישה האינסטרומנטלית-פונקציונאלית: לימוד פונקציונאלי של השפה כאמצעי לתקשורת.
- בתחום הספרות, השמת דגש על האיכויות האומנותיות-האסתטיות והרגשיות-הפסיכולוגיות
- שילוב תכנים מעולמות שיח מגוונים, בעלי זיקה לתחומי דעת שונים כמו מדעי הטבע, החברה והרוח הכוללים את העולם התרבותי הסובב את התלמיד ואת תחומי העניין שלו.

המלצות לצוותי ההוראה (מורי השפה העברית)

למורים תפקיד מהותי ביישום התכנית ולהשגת מטרותיה, מכאן, עליהם להיות מקצועיים, בעלי יכולת ומוכנות לסייע ללומדים לרכוש את מיומנויות השפה והחשיבה שנקבעו בתכנית, ולהפוך אותם ללומדים עצמאיים. על המורים להיות מומחים בענייני השפה ומומחים ביצירת הזדמנויות למידה עבור הלומדים, באמצעות שילוב בין היכרות עמוקה עם תחום הדעת ובין צורכי הלומדים.

להלן יוצגו הדגשים שמן הראוי להתייחס אליהם בהוראת השפה העברית:

- מומלץ לכוון ולעודד את התלמיד להשתמש בידע קודם שהוא מביא עמו מניסיון חייו – בחינת 'מידע רקע' המאפשר להשלים פערים ומקל על הבנת הנקרא והנשמע.
- כדאי לכלול הכנה, הסבר ודיון בכל נושא חדש הנלמד, לעסוק בהעלאת רעיונות משותפים וביצירת מאגר משותף של אוצר מילים וביטויים.
- בניסוח מטלות יושם דגש על דירוג והתאמה למכלול הידע ולאוצר המילים העומדים לרשות התלמידים בשלב רכישת השפה שבו הם נמצאים.
- בקריאה: מן הראוי להקנות לתלמיד כלים לביאור ולניתוח טקסטים (כגון הכרת מאפייני הטקסט ואיתורם); במטרה להפיק מידע מטקסט ולהיטיב להבינו.
- בכתיבה: על מנת לפתח את היכולת לרכוש טכניקות של כתיבה עצמית ויצירתית בקרב התלמיד יש לפתח את מודעותו לסוגת טקסט כמו-גם להקשר הנסיבתי שבו מתרחשת הכתיבה (מטרת הכתיבה, קהל היעד / מוען ונמען, במה לה מיועד הטקסט), לפיהם ייטיב לבחור במאפיינים ובכלים המתאימים לצורך כתיבתו.
- מומלץ להפנות את התלמידים למקורות מידע ולימוד חלופיים לצורך העמקת והרחבת התנסויותיהם כמאזינים, כדוברים, כקוראים וככותבים בשפה העברית.
- מצופה כי המורה יישם בהוראתו את עקרונות ה.ל.ה. (הוראה-למידה-והערכה). עקרונות אלו כלליים ומעודכנים תדיר, על כן לא יפורטו בתכנית זו. יש לעיין בהם באופן שוטף באתר משרד החינוך (מזכירות פדגוגית).

בעמודים הבאים יפורטו מבוא ומטרות כלליות לכל אחת מחטיבות הגיל (יסודי, חט"ב וחט"ע), ויוצגו מפרט תכנים, מושגים מרכזיים, מיומנויות וכישורי חשיבה, לכל אחת משכבות הגיל (ב-יב).

תכנית הלימודים בעברית לבית ספר יסודי

כיתות ב-ו

מבוא

תכנית הלימודים לבית הספר היסודי (ב-ו) מיועדת להקנות לתלמיד את יסודות השפה ולפתח כישורים ומיומנויות שבידם להביאו להישגים מצופים בלימודי שפה נוספת, שאינה שפת אם. בתכנית מושם דגש על הטמעת עקרונותיה של הלמידה המשמעותית בתחום העברית, ועל הרלוונטיות שבלמידתה לעולמם האישי, הרגשי והחברתי של התלמידים. תחום ההבנה וההבעה עומד בבסיסה של כל פעילות לימודית בבית הספר ובלימודי ההמשך. הוא מהווה תנאי הכרחי להתפתחות תרבותית, להשתלבות חברתית ולתפקוד יעיל בחברה אוריינית. יותר משעניינו של תחום ההבנה וההבעה הנחלת ידע – עניינו בתהליכים, ברכישת אסטרטגיות, ב'מפגשים' של תלמידים עם טקסטים ויצירות ספרותיות ובביטוי אישי. העיסוק המונחה בקריאה, בכתיבה, בהאזנה ובדיבור – מסייע לתלמיד להתבונן בעצמו ובעולם הסובב אותו ותורם לפיתוח המודעות העצמית. באמצעות הכתיבה יכול התלמיד להביע מחשבות, חוויות, רגשות ולבטא אישיים. הקריאה, ההאזנה, הכתיבה והדיבור המתוכננים מסייעים לתלמיד לגבש את עמדותיו בנושאים ערכיים ולעצב את השקפת עולמו. הם מזמנים התנסויות רגשיות וחברתיות חשובות ופיתוח של כישורים חברתיים, ותורמים לטיפול הרגישות לזולת והסובלנות לדעות אחרות ולדרכי ביטוי שונות.

מטרת לימוד ההבנה וההבעה בבית הספר היסודי היא לטפח תלמידים קוראים וכותבים עצמאיים וביקורתיים, בעלי אוצר מילים רחב, בעלי יכולת ביטוי עצמי ובעלי תרבות דיבור. לשם כך, יש להכשיר את התלמיד לבצע משימות לימודיות ברמות שונות הכוללות מעבר בין אופנויות השפה (ההאזנה, הדיבור, הקריאה והכתיבה), תוך התבססות על טקסטים מסוגים שונים (נקראים ומושמעים, ומעולמות שיח שונים).

מטרות תכנית הלימודים להוראת השפה העברית בבית הספר היסודי

- רכישת יסודות השפה העברית בארבע אופנויות השפה.
- שימוש בשפה הדבורה והכתובה לצרכים תקשורתיים: שיחה, הבעת דעה/עמדה והעברת מידע.
- קריאת טקסטים מסוגים שונים ולמטרות שונות.
- כתיבת טקסטים למטרות שונות ולנמענים שונים.
- הבנת המשמעות של תכנים כתובים ודבורים.
- הבנת הקשר בין הלשון העברית והלשון הערבית.
- הכרת יסודות המערכת הלשונית והבנתם: מבנים, תופעות ותהליכי לשון.

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ב

נושאי הלימוד: משפחה, אני ושכונתי, אני וגופי, ימי הולדת, ימות השבוע, חגים ומועדים, עונות השנה, חיות מחמד, במגרש המשחקים, במכולת, רצונות, רגשות, מילות נימוס וברכה, צבעים והתמצאות במרחב.

1. האזנה ודיבור למטרות שונות

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הבנת הנשמע	האזנה הקשבה תגובה בעל פה שאלה תשובה	האזנה לשירים ולסיפורים קצרים. למידת שירים וסיפורים קצרים בעל-פה (ישיר וידקלם). הקשבה לדברי אחרים, מתן תגובה בצורה הולמת והשתלבות בשיחה. הבנת הוראות ומילוי הנחיות פשוטות. הבנת שאלות ומתן תשובות ענייניות, מלאות ותקינות בהקשרים שונים.
אוצר מילים והשפה כאמצעי תקשורת	נרדפות, הפכים, פירוש שיחה מילות נימוס ברכה	הבנת מילות מפתח מתוך הטקסט שימוש במילים חדשות שנלמדו. ניהול שיחה עם חברים ועמיתים מתן תשובות לשאלות הקשורות לזהות. שימוש במילות נימוס וברכה.
מושגי זמן	שעות, ימי השבוע, חודשי השנה	הכרת מושגי הזמן ושימוש בהם בעל פה

2. קריאה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הצופן האלפביתי - האותיות והתנועות	אות צורה תנועה	הכרת שמות האותיות וזיהוי צורתן. קריאת האותיות בצירוף התנועות: קמץ, פתח, חיריק. הבחנה בין צלילים מבחינה פונולוגית. הכרת סדר אותיות הא"ב.
קריאה קולית שוטפת ומדויקת	מלה, משפט, כותרת, קטע, סיפור קצר	קריאת מילים, משפטים וטקסטים קצרים. השלמת מילים חסרות במשפט נתון, מתוך מחסן מילים.
המשמעות הגלויה של הטקסט	נושא, לפני, אחרי , אירוע, רצף, קישור, הוראות	זיהוי נושא הטקסט רצף אירועים. מילוי הוראות בתיווך המורה.

3. כתיבה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
ארגון צורני של המחברת	שורה, רווח, שול, עמוד, דף	כתיבה תוך התחשבות במבנה הצורני.
האותיות והתנועות בדפוס	כיוונים : ימין, שמאל, מעל, בתוך ומתחת, א-ב, 22 אותיות, חמש אותיות סופיות	עיצוב נכון של האותיות בכתב קריא ובכיוונים הנכונים.
כתיבה משמעותית ותקנית	מילה, משפט, פירוק והרכבה של מילים	הרכבת מילים מצלילים שונים וכתיבתן. התאמת מילים למשמעות. כתיבה מילים הקשורות לנושא הנלמד, בכתב נכון ובכתב קריא. כתיבת משפטים פשוטים ותקינים לנושא הנלמד. מתן כותרת לטקסט קצר. זיהוי רצף משפטים בעלי משמעות.

המערכת הלשונית לכיתה ב

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
קריאה וכתיבה	קריאה, כתיבה, שמות האותיות, צלילים, סדר, זיהוי, צירוף, פירוק, סימני פיסוק-	קריאה וכתיבה של אותיות, מילים ומשפטים, בצירוף תנועות וסימני פיסוק נכונים.
קשרי משמעות בין מילים	מילים נרדפות והפיכות	הבחנה והבנה של משמעות המילים הנרדפות וההפיכות.
סימני הניקוד הבסיסיים	קמץ, פתח, חיריק	זיהוי של צורת התנועות וקריאה תוך שילוב העיצור והתנועה.
תפקידיהם של סימני הפיסוק	נקודה, סימן שאלה, פסיק	קריאה בהתאמה לסימני הפיסוק. כתיבת משפטים תוך שימוש בשלושה סימני פיסוק: נקודה, פסיק, סימן שאלה.
שמות הגוף (צלילהן והסדר שלהן)	שמות גוף (זכר, נקבה, יחיד רבים)	הכרת כל שמות הגוף. התאמה לזכר ונקבה. שימוש בחלק משמות הגוף לצורך חיבור משפטים קצרים.
זכר, נקבה, יחיד ורבים	זכר, נקבה, יחיד, רבים	הכרת דרכי השימוש בזכר ונקבה, ביחיד וברבים. חיבור משפטים קצרים בזכר ונקבה, ביחיד וברבים.

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ג

1. האזנה ודיבור למטרות שונות

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הבנת הנשמע	הקשבה, האזנה, רצף, רעיון	האזנה לטקסטים והשתתפות בדיון בעקבותיהם ומענה לשאלות קשורות לטקסטים אלה. הבנת נושא, רעיון ורצף הדברים בטקסט נלמד מעקב אחרי רצף הדברים וזיהוי רעיונות בנאמר. סכום הטקסט הנשמע.
אוצר מילים	משמעות, הקשר, פירוש, נרדפות, הפכים	רכישת מילים חדשות ושימוש בהם. הבנת משמעות המילים מתוך הקשר.
האזנה ממוקדת בדברי אחרים והשתתפות בשיחה	שיחה, הקשבה, תגובה, הסבר, סכום, מילה, משפט	השתתפות פעילה בשיחה או בדיון בעקבות הקשבה לדבריהם של אחרים, בתחום התוכן הנלמד. ניהול שיחות בנושאים הקרובים לעולמו של התלמיד.
שימוש בשפה לצרכי תיאור	תיאור, דמות, עצם, משפט תקין מושגי מרחב: על, מתחת, מעל, לפני אחרי, בין, על –יד, בתוך	תיאור אירועים, דמויות ועצמים במשפטים מתאימים ותקינים. שיתוף אחרים בחוויות אישיות, רגשות ומחשבות, תוך שימוש במשפטים פשוטים.
מלות שאלה	מי ? מה ? מתי ? איפה ? כמה ?	שימוש נכון במילות השאלה ומתן תשובה בצורה עניינית.
מושגי מרחב	למטה, למעלה, קדימה, אחורה	תיאור דמויות ועצמים תוך שימוש במושגי מרחב.

2. קריאה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
קריאה קולית שוטפת ותקנית	קריאה קולית, קריאה דמומה, משפט, פסקה, טקסט. סימני הפיסוק: נקודה, פסיק, סימן שאלה, נקודתיים, סימן קריאה.	קריאת הוראות, משפטים וקטעים קצרים מנוקדים. התייחסות לכותרת, לתמונות לאיורים ולעיצוב הטקסט. קריאה קולית ודוממת בהתאמה לסימני הפיסוק.

הבנת המשמעות הגלויה בטקסט	משמעות, תוכן, הקשר, רצף, זמן, מקום, דמויות, התרחשות, כותרת, נושא, רעיון.	זיהוי נושא הטקסט והבנת משמעותו. הבנת רצף האירועים בספור איתור פרטים נלווים התומכים בהבנת הטקסט (זמן, מקום, דמויות והתרחשויות). הבנת משמעותן של מילים חדשות בהקשר לתוכן. דיון בתוכן הטקסט, תוך שימוש במילות הסבר ונימוק.
----------------------------------	---	---

3. כתיבה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
כתיבה תקינה תוך שימוש בסימני פיסוק, מילות ומילות קישור	כתב, שורות, רווחים, שול, סימני פיסוק (נקודה, פסיק, סימן שאלה)	כתיבה באופן תקין ועפ"י מוסכמות הכתיבה הכוללים שם, פועל ותארים. כתיבת משפטים בשילוב מילות ומילות קישור. כתיבה חופשית בנושא הקרוב לעולמו של התלמיד (ללא הדגשת מוסכמות הכתיבה).
שימוש בשפה לכתיבת רשמים ותיאורים	תיאור, דמות, עצם, משפט תקין שם, פועל, תואר זמנים (אתמול, היום, מחר), רגשות ומחשבות	כתיבת פסקה או קטע בנושא הטקסט הנלמד. כתיבה על אודות נושא רלוונטי לעולמו ולתחומי העניין של התלמיד (בהקשר לנושא הטקסט). הבעת רגשות ומחשבות בכתב.

המערכת הלשונית לכיתה ג

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הכרת האותיות	תנועה, אות, רצף האותיות, אותיות סופיות	זיהוי האותיות: צלילהן, שמותיהן וסדרן. זיהוי צורת התנועות וקריאה תוך שילוב העיצור והתנועה.
משפחות מלים	שרש, משפחת מלים	זיהוי מילים המסתעפות מאותו שורש, השייכות לאותה משפחת מלים.
סיומות למילים	זכר, נקבה, יחיד, יחידה, רבים, רבות, יוצא דופן	הכרת הסיומות האופייניות למילים בלשון זכר ובלשון נקבה, ביחיד וברבים כולל יוצאי דופן. הבנה שקיימות מילים יוצאות דופן.
שמות המספרים	מאחד עד עשר בזכר ונקבה	הכרת שם המספר שימוש תקין בכתיבה ובקריאה.
מערכת השם	שם	זיהוי שמות בטקסט נתון
מערכת הפועל	כינויי גוף, פעל, פעולה, זמן עבר,	זיהוי פעלים בגופים השונים ובזמנים

שונים.	הווה ועתיד	
שימוש תקין בפעלים בקריאה ובכתיבה של משפטים וטקסטים.		
קריאה תקינה של משפטי שאלה. חיבור משפטי שאלה.	מה, מי, מתי, איפה, מדוע, לאן, למה	מילות שאלה בסיסיות
הכרת ו' החיבור ו ה' הידוע וזיהויים תוך קטע נתון. שימוש במילות קישור לצורך חיבור משפטים.	ו' החיבור, ה' הידוע	מילות קישור
הכרת מילות יחס ושימוש בהן בעל-פה.	אל, ל, מ, אצל, על, מתחת	מילות יחס

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ד

1. האזנה ודיבור למטרות שונות

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הבנת הנשמע	מילות מפתח, רצף, נושא, דיון כיתתי, דו- שיח, הקראה	מילוי הוראות הניתנות בעל פה. מעקב אחרי רצף הדברים וזיהוי הנושא. סכום הטקסט הנשמע.
אוצר מילים	מילות קישור את ושל	הרחבת אוצר המילים ושימוש במילות ומילות קישור.
השפה כאמצעי תקשורת	תיאור, דיווח, סיפור פתיחה, גוף, סיום, נימוק, כי, מפני ש..	תיאור חוויות, אירועים, דמויות, עצמים אירועים משפחתיים, אקטואליים . השתתפות פעילה בדיון, תוך התייחסות לדברי האחרים ומתן הסברים, נימוקים והבעת דעות ורגשות.
	מי ? מה ? מתי ? איפה ? כמה ? לאן ? היכן ? כיצד ?	שאלת שאלות ומתן תשובות ענייניות ונימוק במידת הצורך. שאלת שאלות כחלק מהשתתפות בשיחה או בדיון.
	רצון, צורך, יכולת	הבעת רצונות, בקשות, יכולות וכד'.

2. קריאה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
קריאה קולית וקריאה דמומה	קריאה שוטפת, קריאה דמומה ניקוד, פסקה, קטע, טקסט	קריאה שוטפת של טקסט מנוקד והבנת הכתוב.
הבנת הנקרא	דמויות, זמן, מקום, כותרת, נושא, רעיון מרכזי, משמעות גלויה וסמויה , רצף אירועים, לפני, אחרי, סיבה, תוצאה, מסר, סכום, חוויה, התנסות.	הפקת המידע שבתוך טקסט ופרוש משמעותו הגלויה בשפת התלמיד. איתור פרטים רלוונטיים בטקסט נתון המסייעים להבנה מעמיקה של התוכן הנלמד (נושא, רעיונות, זמן, מקום, דמויות, מסר, מידע וכד'). קישור בין הכותרת לתוכן הטקסט. הסקת מסקנות לגבי תוכן הטקסט. הבנת הרצפים הלוגי והכרונולוגי של הטקסט . קישור תוכן הטקסט לעולמו האישי של התלמיד, התנסויותיו, חוויותיו ותחומי ענייניו. הבחנה בין סיבה לתוצאה והבנת הקשרים ביניהן. גילוי המשמעות הסמויה בטקסט .

קישור לטקסטים אחרים. הבעת דעה ו/או עמדה אישית על הכתוב.		
איתור נתונים מתוך טבלה ודיאגרמה. הבנת הוראות מורכבות וביצוע. השוואה בין נתונים דרך טבלה.	טבלה, עמודה, דיאגרמה	
הכרת סוגות מגוונות וטיפול/הבנת המידע הנכלל בהן. הבחנה בין סוגות שונות ועריכת השוואה ביניהן.	א. מידע, תיאור והסבר- טקסט מידעי לימודי. ב. טקסט- הפעלה : תשבץ, ברכה, הזמנה, מודעה ג. טקסט ספרותי : סיפור, שיר, מעשייה, משל, קומיקס-עלילון, פתגם, אגדה. ד. טקסט טיעון ושכנוע – פרסומת.	סוגי טקסטים
שימוש נכון במילון- איתור מילים עפ"י האות הראשונה.	מילון, מילה ופרוש, סדר האלף- בית, מילה חד-משמעית ומילה רב-משמעית.	שימוש במילון
חיפוש מידע רלוונטי בנושאים הנלמדים. ביצוע מטלות חקר פשוטות בהקשר הנושאים הנלמדים.	אתרים, מנוע חיפוש	שימוש במחשב

3. כתיבה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
כתיבה תקינה	שורות, רווחים, שול, סימני פיסוק, משפט, פסקה, קטע.	כתיבה עפ"י מוסכמות הכתיבה, עם סימני הפיסוק.
השפה כאמצעי לכתיבת רשמים ותיאורים	משפט פשוט, משפט מחובר, תיאור	כתיבת משפטים / פסקה / קטע שלם בצורה תקינה מבחינה תחבירית הכוללים שם, פועל ותארים. תיאור אירועים, דמויות ועצמים במשפטים. מתאימים ותקינים. ביטוי רגשות ומחשבות בכתב.
כתיבה ממוקדת בעקבות קריאה	רצף לוגי, סכום, מבנה, כותרת, עמדה, דעה	כתיבת סכום לקטע נתון. כתיבת דעה ו/עמדה לגבי הנושא הנלמד.
שימוש במחשב לצורך כתיבה	תוכנת כתיבה, מנועי חיפוש	כתיבת רשמים, דעות, רעיונות בעזרת המחשב שילוב חומר חזותי בטקסט הכתוב חיפוש מידע רלוונטי לביצוע מטלות בהקשר הנושא הנלמד.

המערכת הלשונית לכיתה ד

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
משפחת מלים	שרש, משפחת מלים הטיה בציווי	זיהוי מילים המסתעפות מאותו שורש השייכות לאותה משפחת מלים (במשפחת המילים (ט.ע.מ יש מילים מתארות : טעים, טעימה, טעימים, טעימות). הכרת המושג שורש והבנת תפקידו מבחינת משמעות המילים במשפחת המילים.
סיומות למילים	יחיד, רבים, יוצא דופן	הכרת הסיומות האופייניות למלים בלשון זכר, נקבה, יחיד, רבים וזוגי- כולל יוצאי הדופן ואברי גוף.
שם המספר	מספר יסודי, מספר סודר	הכרת שם המספר (במספר יסודי מ 1-10, סודר מ 1-10 כולל ימי שבוע). הכרת המספרים עד 100
מערכת השם	שם	זיהוי שמות בטקסט נתון. הבחנה בין שם לפעל. הכרת שם התואר ודרך השתלבותו עם השם.
מערכת הפועל	כינויי גוף. זמנים : עבר, הווה, עתיד.	נטיית הפועל בהתאמה לגופים ולזמנים שונים. שימוש בפעלים מבניינים שונים ללא שם הבניין.
משפט פשוט ומחובר	פשוט, מחובר, מילות קשור (בגלל, כי, כאשר וכד')	הכרת מבנה המשפט הפשוט. הבחנה בין שם, פועל ותואר כחלקים הבונים את המשפט השלם. הכרת המשפט המחובר (הבנוי משני משפטים פשוטים). חיבור משפטים פשוטים ומחוברים.
מילות שאלה בסיסיות	מה, מי, מתי, איפה למה, מדוע, לאן	חבור משפטי שאלה בנושאים שונים ומתן תשובות בהתאם למשמעות השאלה
מילות קישור	ו' החיבור, ה' הידוע	הכרת תפקידיהן של ה' הידוע ו- ו' החיבור. שימוש במילות הקישור באופן תקין בעל פה ובכתב.
מילות יחס	עם, בתוך, בגלל, ליד, לפני, אחרי ועוד	הכרת מילות יחס ושימוש בהן בעל-פה ובכתב. הטיה נכונה ושימוש תקין במילות יחס (את, אותי, אותך, עלי, אלינו)
כינויי רמז	זה, זאת, אלה	הכרת כינויי רמז.
ביטויים, ניבים ובפתגמים		הכרת פתגמים, ניבים וביטויים ומתן הסבר משמעותי להם. הצגת דוגמאות לביטויים ולפתגמים מחיי היום יום. שימוש בניבים במשימות כתיבה שונות.

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ה'

1. האזנה ודיבור למטרות שונות

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הבנת הנשמע	מילת מפתח, רצף, רעיון, רעיון מרכזי. מיון, הסבר, נימוק, תיאור, הדגמה.	מילוי הוראות פשוטות ומורכבות. האזנה לפרסומות, שירים, פזמונים ותשדירים והבנתם. מעקב אחרי רצף הדברים וחזרה על הפרטים העיקריים במילים של התלמיד. כגון: ספור, דיון כיתתי, שיחות אישיות, קטע מתוך אמצעי תקשורת, פזמונים, תשדירי ספורט וכד'. סכום בעל פה של תוכן הנשמע והצגתו בצורה חלופית (ציור, שרטוט וכד'). הצגה של סכום, ספור, חדשות במליאה.
השפה כאמצעי תקשורת	תגובה, התייחסות, רצף הדברים	השתתפות בשיחה ובדיון תוך הקשבה ומתן תגובה לדברי אחרים. גילוי יחס מכבד לדברי הזולת. תיאור ו / או דיווח על אירועים, דמויות, עצמים, חוויות, צרכים, רצונות, שאיפות, חלומות, תחביבים, התנסויות, עלילות וכד' בנושא נלמד וכן בעניינים הקשורים בחיי היום-יום מתוך הסביבה הקרובה (כיתה, בית ורחוב).
	מי ? מה ? מתי ? איפה ? כמה ? לאן ? היכן ? כיצד ?	שאלת שאלות בהקשר לתוכן הנלמד ומתן תשובות ענייניות ומנומקות.
	מבנים לוגיים: סיבה, תוצאה, בעיה ופתרון, הסבר, נימוק, הוכחה, פירוט והדגמה.	הבעת עמדה ו/או דעה בנושא הנלמד, תוך הסבר ונימוק לביסוס הטיעון. העלאת פתרונות חלופיים לסוגיה, בעיה, דילמה בטקסט נתון.

2. קריאה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
קריאה קולית ודמומה	קריאה קולית, דיוק, שטף, הגייה, סימני פיסוק, נימת קול	קריאה רהוטה של טקסט מנוקד ולא מנוקד. קריאה דמומה של טקסט נתון והצגת הנושא המרכזי שלו. קריאת טקסטים שונים (שיר, סיפור, הזמנה, מתכון, הוראות, לתשבץ, מודעה, טקסט מדעי, אגדה, מעשייה, קומיקס, כתבה, מידעי, מכתב, טקסט מפעיל).
המשמעות הגלויה של הטקסט	זמן, מקום, דמויות, רצף, אירוע, נושא	זיהוי מילים בהקשר לתוכן והבנת משמעותן. איתור פרטים (זמן, מקום, דמויות) מתוך הטקסט וזיהוי הנושא המפורש. הבנת הרצף הלוגי של האירועים. זיהוי משפטי מפתח בתוך הטקסט ומלות מפתח בתוך המשפטים. הבחנה בין עיקר לטפל.
המשמעות הסמויה של הטקסט	רעיון מרכזי, מסקנה, הכללה, מסר, משמעות, מטרה, משל, נמשל	זיהוי הרעיון המרכזי והבנת מטרת הטקסט. הסקת מסקנות מתוך הנאמר בטקסט. זיהוי סיבות ותוצאות של ההתרחשויות או העלילה. הבעת עמדה / או דעה מנומקת כלפי התוכן הנלמד.
סוגי טקסטים	סוגה: שירה, פרוזה תת סוגה: משל, פתגם, אגדה, מעשייה, קומיקס, כתבה, טקסט מידע, מכתב, תשבץ, ברכה, הזמנה, פרסומת, מודעה	הכרת מגוון תתי סוגות. זיהוי המאפיינים של המבנה הצורני והתחבירי. חיבור טקסטים מסוגות שונות.
שימוש במילון	מילון, הקשר, שורש, מיקום תחבירי, סדר האותיות	שימוש במילון על – פי האות הראשונה

3. כתיבה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
כתיבה נכונה	עיצוב, רווח, שורות, שוליים. שם, פועל, תואר. משפט פתיחה עלילה סיום	כתיבה על-פי מוסכמות הכתיבה (מילוי הוראות, הנחיות ו / או כתיבה חופשית). כתיבה תקינה מבחינה תחבירית. כתיבת סיפור ובו רצף אירועים המתארים התנהלות ומאפיינים של מספר דמויות.

סימני פיסוק	נקודה, פסיק, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים, מירכאות, סוגריים	כתיבה תקינה והתאמת סימני הפיסוק.
רשמים	חמשת המימייים : מי, מה, מתי, איפה(מקום) מדוע	כתיבת רשמים בעקבות אירוע, קריאה או צפייה. מידוע תיאור והסבר תוך מתן תשובות לחמשת השאלות : מי, מה, מתי, איפה (מקום), מדוע.
הבעה בע"פ ובכתב	נימוק, סיבה ותוצאה, טיעון והנמקה (כי, מפני ש, בגלל, כדי ש..).	כתיבת פרשנות והסבר לדברים הנאמרים בטקסט. כתיבת דעה / עמדה / טענה מנומקת לגבי הנושא הנלמד.

המערכת הלשונית לכיתה ה'

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
סימני ניקוד	קמץ, פתח, שווא, חיריק, חולם, סגול, שורוק, קובוץ, חטפים	הכרה וזיהוי צליליהם ושמותיהם של סימני הניקוד הבסיסיים ושימוש בהם.
סימני פיסוק	נקודה, פסיק, סימן שאלה, סימן קריאה, נקודתיים, מירכאות, סוגריים	הכרה, זיהוי ושימוש בסימני הפיסוק.
מערכת הפועל	שורש, משפחת מילים, כינוי גוף, זמן (עבר, הווה, עתיד וציווי).	זיהוי מילים המסתעפות מאותו שורש. שימוש בפועל מגזרת השלמים בבניין קל בגופים השונים בשלושת הזמנים. הטיה בציווי.
מערכת השם	שם תואר, זכר, נקבה, יחיד, רבים, יוצאי דופן.	זיהוי ושימוש בשמות באופן תקין והתאמת שם לפועל ולתואר בזכר ונקבה בשפה הדבורה והכתובה. מיון מלים לפי שם, תואר, יחיד, רבים.
שם המספר	מספר בזכר, מספר בנקבה	הכרת שמות המספרים 1-20 . הבחנה בין מספרים בזכר לבין מספרים בנקבה. הכרת המספרים עד 100 הבחנה בין מספרים בזכר לנקבה ושימוש תקין בשפה דבורה וכתובה.
מילות קישור ומילות יחס	מילת יחס, מילת קישור, אותיות בכל"ם, ו' החיבור, ה"א היידוע	הכרת מילות התפקוד ושימוש נכון בהן בשפה הדבורה והכתובה. הבחנה בין מילות קישור למלות יחס בשפה הדבורה והכתובה. הטיה נכונה ושימוש תקין במילות יחס (את , אותי , אותך , עלי , אלינו) הכרת תפקידיהן של מילות הקישור ודרכי השימוש בהן למטרות הבנה והפקה של טקסטים (כאשר , ככל ש... , אם , אז , לאחר מכן , מפני ש...)
מילות שאלה	מי, מה, מתי, איך, מדוע, למה, האם, למי, למה, כמה, לאן, איפה	הכרת מילות השאלה ושימוש נכון בהן בדיבור ובכתיבה.
משפחת מילים	שם הפעולה, שם הפועל	זיהוי שם הפעולה ושם הפועל כחלק ממשפחת מלים. זיהוי שם הפועל כחלק ממשפחת המלים. הכרת דרכי השימוש בשם הפועל ובשם הפעולה לשם הפקה והבנת טקסטים מסוגים שונים.

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ו

1. האזנה ודיבור למטרות שונות

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הבנת הנשמע	זמן, מקום, דמויות, אירוע, נושא, סוג טקסט, רעיון מרכזי, עיקר וטפל, רצף אירועים	התייחסות עניינית ומכבדת לדברי הזולת. זיהוי נושא הטקסט המושמע (ספור, חדשות, פרסומות, שירים, פזמונים ותשדירים). איתור פרטים בסיסיים מהטקסט התומכים בהבנת התלמיד (מקום, זמן, דמויות, התרחשויות, בעיות, דילמות). מתן הסבר ופרשנות לנאמר. איתור הרעיון המרכזי בטקסט והבחנה בין עיקר לטפל. הצגה במליאה של סכום, ספור, חדשות וכד'.
שימוש במבנים לוגיים בולטים	רצף לוגי: סיבה ותוצאה, הכללה, השוואה, תופעה, היבטים, בעיה ופתרון, טיעון ושכנוע.	ארגון האירועים לפי רצף לוגי. הצגת טיעון על הנושא הנלמד.
הבעה בעל פה	שיחה, דיון, דעה אישית, עמדה, עובדה.	השתתפות פעילה בשיחה ובדיון בעקבות הקטע המושמע והבעת עמדות ודעות. דיווח בעל-פה על חוויות ועל אירועים מחיי היומיום.

2. קריאה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
קריאה קולית	צופן האלף- בית אינטונציה (כל האמצעים הפרה לנגוויסטים)	קריאה קולית שוטפת ומדויקת של טקסטים תוך שליטה בצופן האלפביתי. התאמת דרכי הקריאה למטרות הקריאה.
קריאה חופשית	קריאה עצמית, בחירה, רלוונטיות, עניין אישי.	חיפוש אחר חומרים מקוונים רלוונטיים לנושא הנלמד.
הבנת הנקרא- משמעות גלויה וסמויה	טקסט מידע וסיפורי. רצף לוגי: סיבה ותוצאה, הכללה ופרטים, השוואה, בעיה ופתרון, רצף אירועים. דעה, עובדה, טיעון ושכנוע.	הבנת נושא הטקסט ורצף האירועים, תוך זיהוי המשמעות הגלויה והסמויה של הטקסט. זיהוי משפטי מפתח בתוך הטקסט ומלות מפתח בתוך המשפטים. הבחנה בין עיקר לטפל. הבחנה בין עובדות לדעות בטקסט. נקיטת עמדה לגבי הכתוב תוך התייחסות לרעיונות, לנושאים ולמסרים. הערכה ונקיטת עמדה כלפי הכתוב קישור לטקסטים אחרים.

3. כתיבה

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
כתיבה למטרות שונות	כותרת, פתיחה, גוף, סיום, פסקות	כתיבת סיפורים ורשמים או דיווח בעקבות אירוע, קריאה או צפייה. כתיבה על פי מחוון, עפ"י חמש המ"מים (או שאלות המ"ם): מי, מה, מתי, מקום, מדוע. כתיבת שאלות לראיון. כתיבה בסוגות שונות – ספור, שיר, דיווח, ראיון. כתיבת טקסט מידעי כתוצר של מיזוג מידע משני מקורות.
	תיאור, הסבר, נימוק, תהליך, תופעה, התנהגות.	תיאור, הסבר ונימוק תופעות, תהליכים והתנהגויות.
	בעד, נגד, עמדה, דעה, טענה, שכנוע	הבעת עמדה/דעה מנומקת על טקסט מילולי/חזותי/דבור.
	סיכום, קיצור מידע	סכום מידע ממקור אחד לפחות.
	טבלה, תמונה, גרפיקה	איתור מידע מתוך טבלה או תמונה השוואת הנתונים ומסקנות.

המערכת הלשונית של כיתה ו

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הפועל מגזרת השלמים	שורש, בניין קל, נפעל, גופים עבר, הווה, עתיד, ציווי	שימוש תקין בשורש מגזרת השלמים בבניין קל ונפעל. נטיית פעלים בזמנים שונים.
מערכת הפועל והשם	שם, פועל, תואר, סביל, פעיל	הבחנה בין שם, פועל ותואר והבנת משמעות צורת סביל ופעיל.
כינויי גוף	גוף ראשון, גוף שני, גוף שלישי	שימוש במונחים המתייחסים לכינויי הגוף: גוף ראשון- אני אנחנו גוף שני- אתה, את, אתם, אתן גוף שלישי- הוא, היא, הם, הן
שם המספר	שם מספר, זכר, נקבה, ערך גימטרי	הכרה ושימוש תקין בשם המספר בזכר ובנקבה, במספר מונה ומספר סודר עד 100 למטרות שונות. הכרת הערך הגימטרי (הערך המספרי) של האותיות.
מלים נרדפות והפיכות	משמעות קרובה, נרדפות, ניגוד, הפיכות- משלב	הבחנה במשמעות המלים הנרדפות וההפיכות והבחנה בניגוד ביניהן.

		כתיבת פסקה שתכלול מלים נרדפות והפיכות במשלב מתאים.
שימוש במילון	מילון, סדר אלף-בית, ראשוני, משני	שימוש במילון על פי סדר האלף בית- ראשוני ומשני.
ניבים, ביטויים ופתגמים	פתגם, ניב, ביטוי, אמרה, צירוף לשון, צירוף מילים	חשיפה לניבים, ביטויים ופתגמים כפועל יוצא של טקסטים שנלמדו, הבנתם, מתן פרשנות להם והצגת דוגמאות מחיי היום יום.
סמיכות	צמדי מלים, סמיכות, פרודה, חבורה	הכרה ושימוש בצמדי מלים בצורת הסמיכות. הבחנה בין סמיכות פרודה לסמיכות חבורה.
מילות תפקוד: מילות קישור ומילות יחס	מילות תפקוד, קשרים במשפט, כאשר, ככל ש.. אם, אז לאחר מכן, תוך כדי כך, לפני כן סיבה ותוצאה: כי, בגלל ה, מפאת, הודות ל, מאחר ש, מפני ש, מילות יחס ונטייתן כולל בכל"ם. ה' היידוע, ו' החיבור	הכרת תפקידיהן של מילות הקישור ודרכי השימוש בהן למטרת הבנת טקסטים והפקתם. הכרה ושימוש במילות היחס ונטייתיהן- את, אותי.. אותך, עלי עליך...אלי אליך...בי, בד... לי, לנו, לכם.
כינויי הקניין	צורה פרודה, צורה חבורה, שייכות כינוי	הכרה ושימוש בצורות חבורות ופרודות של כינויי הקניין.
משפחת מילים	שם הפעולה, שם הפועל	זיהוי שם הפעולה ושם הפועל כחלק ממשפחת מלים. זיהוי שם הפועל כחלק ממשפחת המלים. הכרת דרכי השימוש בשם הפועל ובשם הפעולה לשם הפקה והבנת טקסטים מסוגים שונים. השוואה בין הפועל, שם הפעולה ושם הפועל של שורש אחד.

תכנית הלימודים בעברית לחטיבת הביניים

כיתות ז-ט

מבוא

תכנית הלימודים להוראת העברית לחטיבת הביניים (ז-ט) ממשיכה את רצף התכנים והמיומנויות הנלמדים בכיתות היסוד, ומהווה בסיס לתכנים ולמיומנויות הנלמדים בתיכון. התלמידים ייחשפו לסוגות ספרותיות חדשות ויתחילו בלימוד התנ"ך.

התכנית עושה שימוש נרחב ומעמיק בידע לשוני בארבעת תחומי הלשון (תורת ההגה, תורת הצורות, תורת המשמעויות ותחביר). בנוסף, מדגישה התכנית את הנושא של פיתוח מיומנויות חשיבה מסדר גבוה, כגון חשיבה מטא-קוגניטיבית ורפלקציה – ביחס לתהליכי הקריאה והכתיבה ולעצם תהליך רכישת השפה. התכנים הנכללים בתכנית יילמדו מתוך הקשר ובזיקה לתחומי דעת שונים (מדעי הטבע, החברה והרוח), לעולם התרבותי הסובב את התלמיד ולתחומי העניין שלו (נושאים כאקטואליה, ספורט ופנאי, מוסיקה, תרבות ואומנות, כישורי חיים). הטקסטים קרובים לעולמו של התלמיד, רלוונטיים, משמעותיים ומושכים – ועם זאת בעלי חשיבות לכשעצמם. כמו כן, ישולבו טקסטים המעוררים שאלות ערכיות המעשירות את עולמו התרבותי של התלמיד.

התקינות הלשונית והמודעות למשלבי הלשון יטופחו במסגרת ההבעה בכתב ובעל-פה, והלומדים ישתמשו בידע הלשוני הנלמד ויסתייעו בו בקריאה, בכתיבה ובהבעה בעל-פה. הלימוד יהיה כרוך כל העת בהרחבת אוצר המילים והביטויים ובהקניית כלים ללמידה עצמית.

בחברה דינאמית ובעידן הידע חשוב לטפח את ההיכרות של התלמידים עם מיומנויות מסדר חשיבה גבוה ואת היכולת להפעילן בהקשרים שונים. לשם כך, התלמידים יידרשו לבצע משימות מסדר חשיבה גבוה, שאותן מתכנן המורה באופן שיטתי ומסודר, ובכך הוא יוכל להעמיק את ההוראה והלמידה בתחומי הדעת השונים.

מטרות תכנית הלימודים להוראת השפה העברית בחטיבת הביניים

מטרות התכנית מחולקות לשלוש קטגוריות: א. מטרות בתחום הדעת; ב. מטרות בתחום החשיבה; ג. מטרות בתחום הרגשי, החברתי והתרבותי.

מטרות בתחום הדעת

- חשיפת התלמיד לרבדים שונים בלשון העברית (לשון המקרא, לשון חז"ל, לשון ימי הביניים, לשון עברית חדשה) ולמשלבי הלשון השונים (עגה, לשון תקנית, לשון התקשורת, לשון מליצית).

- קריאה רהוטה ומותאמת של טקסטים מסוגים שונים והבנת משמעותם ; זיהוי ארבעת המרכיבים הבסיסיים בכל טקסט (תוכן, לשון, מבנה ומסר) והבחנה ביניהם.
- הרחבת אוצר המילים של התלמיד על ידי רכישת מילים חדשות, ניבים ופתגמים, ובאמצעות הכרת דרכי הרחבת הלשון (גזירה מסורגת, גזירה קווית ושאיילה מלועזית) וזיהוי צורות לשוניות שנוצרו בדרכים שונות.
- ביסוס הכתיבה והתנסות בכתיבה למטרות נוספות לאלו שהיו בבית הספר היסודי.
- לימוד טקסטים מסוגות חדשות וחשיפה לטקסטים נבחרים מספר התנ"ך.
- הבנה ופרשנות של ז'אנרים וטקסטים ספרותיים מסוגים שונים על ידי התלמידים כקוראים עצמאיים.
- הבנת ייחודו הרטורי של הטקסט הספרותי כיצירה אומנותית.
- הבנה והערכה של עמדות סמויות בטקסט בנושאים אישיים, חברתיים, לאומיים ואוניברסאליים, תוך התייחסות לזמן ולרקע של כתיבת הטקסט, מאפייני התקופה והמציאות האקטואלית כאחד.
- הכרת תופעות לשוניות בתחומים שונים : תורת המשמעות (יחסי משמעות, שדה סמנטי, מטאפורה, רב-משמעות, ניבים ופתגמים), תופעות בתורת ההגה (הגיים, מעתקי עיצורים ותנועות), תופעות בתורת הצורות (חלקי דיבר, צירופים שמניים ודרכי הרחבת הלשון) ותופעות בתחביר (סדר מילים, תפקידים תחביריים וסוגי משפטים).
- הבנת השפעתם של האמצעים התחביריים על המסר, משפט שאלה, משפט פנייה, משפט מחובר ומורכב.
- הקניית דרכי ארגון מידע בתבניות או בעזרת טבלאות על-פי מאפיינים נתונים.

מטרות בתחום החשיבה

- פיתוח מיומנויות חשיבה שונות : הבנה, יישום, הכללה והפשטה, פרשנות והיסק, הערכה וביקורת, מיון, השוואה, נימוק, טיעון, שכנוע, ועוד.
- הבנת עמדות גלויות ומוצהרות המגולמות בטקסטים וביצירות בנושאים בין-אישיים וכלל-אנושיים בהקשרם ההיסטורי והתרבותי, ובמקביל, פיתוח כלי חשיבה לשיפוט ערכי של עמדות כאלה.
- נקיטת עמדה לגבי נושאים אקטואליים שונים.

מטרות בתחום הרגשי, החברתי והתרבותי

- הקניית ערכים באמצעות דיון בטקסטים מסוגים שונים.
- פיתוח הרגלים של קריאת ספרים בעברית ובשאר השפות, תוך הפגשת התלמידים עם יצירות העשויות לעורר בהם מחשבה, מעורבות רגשית, תמיהה ואף ביקורת.
- חשיפת התלמיד לסיפורים מהמורשת היהודית והדרוזית, ומתרבויות אחרות.
- חיזוק הזיקה בין התלמיד לבין המדינה והחברה היהודית דרך הלשון העברית וספרותה.
- פיתוח רגישות ותובנה למורכבות ולרב-משמעיות של מצבים אנושיים וקיומיים, כפי שהם מגולמים ביצירות ספרות, העשויות מעצם מהותן להאיר תופעות במציאות.
- פתוח רגישות אסתטית והבנת תפקידיהן של דרכי המבע הייחודיות ליצירה הספרותית כטקסט מורכב ורב משמעי, כגון : לשון ציורית, מאפיינים מבניים, אמצעים רטוריים ועוד.
- התנסויות בחוויות של אמפטיה, הזדהות עם דמויות ומצבים שונים ביצירה, בחוויות ובניסיונות, שאין המציאות היומית מספקת לתלמיד.

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ז

ארבע אופנויות השפה לכיתה ז

נושא 1: האזנה לכיתה ז			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הבנת הנשמע	סוג הטקסט : מידעי / סיפורי עובדה, דעה	התלמיד יזהה את נושא הטקסט המושמע ויבחין בין דעה לעובדה.	עובדה : נתון קיים שאין להתווכח עליו. מאורע שקרה ויש לו תוצאות הניתנות למדידה ע"י גורמים שונים. דעה : השקפה. עמדה, המבטאת מחשבה ורגשות אישיים ומשום כך ניתן להתווכח עליה. הביטויים המרמזים דעה: לדעתי, אני סבור ש..., אני חושב ש...
	רעיון מרכזי עיקר וטפל	התלמיד יציין את הרעיון המרכזי בטקסט ויבחין בין עיקר לטפל.	ההבחנה בין עיקר לטפל מסייעת לתלמיד בציון הרעיון המרכזי, שהינו עיקר הדברים.
	איתור פרטים- זמן, מקום, דמויות, אירוע. מסר גלוי, מסר סמוי	התלמיד ימייץ את הפרטים בטקסט (פרטים על הדמויות, פרטים על הזמן ופרטים על המקום).	
	ארגון- רצף לוגי: סיבה ותוצאה, הכללה ופרט, השוואה, תופעה והיבטים, בעיה ופתרון, רצף כרונולוגי	התלמיד יזהה את הרצף הלוגי של הטקסט. התלמיד יארגן את האירועים לפי רצף לוגי מתאים. התלמיד ינתח רעיונות מרכזיים, דעות או עמדות בטקסט הנשמע. התלמיד ינקוט עמדה לגבי הטקסט הנשמע, תוך מתן נימוק ותימוכין	
הערכה	הערכה, שיפוט, נקיטת עמדה	התלמיד יעריך את הנאמר, ינקוט עמדה וינמק אותה.	
השתתפות בשיחה ובדיון	שיחה דיון	התלמיד ישתתף בשיחה ובדיון בעקבות הקטע המושמע.	
	בן שיח, הקשבה דיאלוג	התלמיד יאזין לדברי בן שיחו ויפתח תרבות של הקשבה.	
	תגובה	התלמיד יאזין לדברי בן שיחו	

	ויגיב באופן ממוקד וענייני.		
--	----------------------------	--	--

ארבע אופנויות השפה לכיתה ז

נושא 2: הבעה בע"פ			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הבעה עצמית	הבעת דעה אקטואליה	התלמיד יביע את דעותיו ותחושותיו בכיתה בצורה ברורה ועניינית, הן לגבי נושאים ומאורעות המתרחשים בכיתה או בביה"ס והן לגבי נושאים ומאורעות אקטואליים.	שיח דבור: משתמשים בסימנים קוליים, מופק ע"י כלי הדיבור, נקלט ע"י חוש השמיעה. שפה כתובה: משתמשים בסימנים חזותיים, מופקת ע"י כלי הכתיבה, נקלטת ע"י חוש הראייה
	שיח דבור שפה כתובה	התלמיד יבחין בין מאפייני השיח הדבור לבין מאפייני השפה הכתובה.	
יכולת ניהול דיאלוג (שיח תקשורתי)	דיאלוג, בעד, נגד	התלמיד יביע עמדה בדיאלוגים שונים.	סוגי דיאלוגים: דיאלוגים בהקשר, דיאלוגים מאולתרים, דיאלוגים של הבעת עמדה בעד או נגד.
	נסיבות שיח	התלמיד יביע את עצמו בהתאם לנסיבות השיח.	נסיבות השיח: מוען, נמען, נושא, מקום, זמן, ערוץ תקשורתי.
יכולת פרזנטציה	תוצר כתוב תוצר פיזי	התלמיד יציג תוצר כתוב או תוצר פיזי בפני הכיתה. התלמיד יציג פרזנטציות בהקשר נושאים שונים כדוגמת חגים ומועדים, אקטואליה, מנהגי חברה ועוד.	בהצגה יש להקפיד על: התנסחות רהוטה ושוטפת, שימוש בשפת גוף ובאינטונציה מתאימה

ארבע אופנויות השפה לכיתה ז

נושא 3: קריאה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
קריאת טקסטים	טקסט מנוקד טקסט לא מנוקד קריאה רהוטה.	התלמיד יקרא טקסטים מנוקדים ולא מנוקדים קריאה רהוטה ושוטפת.	התלמיד יקפיד על הגייה מזרחית של העיצורים ח' ו-ע' ושל אותיות השימוש (ה' היידוע ו-ו' החיבור) ועל הגייה נכונה של שם המספר.
קריאה חופשית	מקוון ידיעה חדשותית כתבה	התלמיד ינתח מקורות שונים מקוונים ובלתי-מקוונים (ספר, עיתון, ידיעה חדשותית, כתבה) בהתאם למאפייני הז'אנר. התלמיד יבצע משימות בעקבות הקריאה כגון: הסקת מסקנות	

	מהכתוב, כתיבת תגובה, נקיטת עמדה, סיכום...		
הבנת הנקרא סוג הטקסט : סיפורי / מידעי עובדה, דעה רעיון מרכזי עיקר וטפל טיעון קריאה מרפרפת ארגון רצף לוגי : סיבה ותוצאה, הכללה ופרט, השוואה, עימות (בעד ונגד), תיאור תופעה והיבטים, בעיה ופתרון, רצף כרונולוגי ועוד דיון, הבעת דעה	התלמיד יזהה את נושא הטקסט הנקרא. התלמיד יציין את הרעיון המרכזי בטקסט ויבחין בין עיקר לטפל. התלמיד יארגן את האירועים ברצף לוגי. התלמיד ינתח רעיונות מרכזיים, דעות או עמדות בטקסט. התלמיד ינקוט עמדה לגבי הנקרא, תוך מתן נימוק ותימוכין. התלמיד ישתתף בשיחה ובדיון בעקבות הקטע הנקרא ויביע את דעתו.	לביצוע כל המטרות האופרטיביות בהבנת הנקרא יש להקנות מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט המתבצעת בשלושה שלבים : <u>1. טרום-קריאה</u> : יש לרשום את תעודת הזהות של הטקסט (מוען, נמען, במה, תאריך וכותרת/נושא), את סוג הכותרת (מוסרת מידע, נוקטת עמדה או פיקנטית) ולקרוא את השאלות הנלוות לטקסט. <u>2. קריאה מרפרפת</u> : יש לקרוא את שתי הפסקות הראשונה והאחרונה במלואן ושורה ראשונה ואחרונה מתוך הפסקות האמצעיות. <u>3. קריאה מעמיקה</u> : יש לקרוא את הטקסט במלואו, לחפש מילים קשות ולרשום את משמעויותיהן על-פי ההקשר, לסמן את מילות הקישור, לרשום את הרעיון המרכזי של כל פסקה מהפסקות המרכיבות את הטקסט.	
ממדי הבנה איתור מידע פרשנות והיסק הערכה וביקורת	התלמיד יאתר מידע מתוך הטקסט ויאחזרו. התלמיד יפרש ויסיק מידע בהסתמך על הטקסט. התלמיד ינקוט עמדה בעקבות קריאת הטקסט.		
מפגש עם סוגי טקסטים שונים טקסט מידעי טקסט סיפורי	התלמיד ייחשף לטקסטים משני סוגים- מידעי וסיפורי. התלמיד יכיר טקסט טיעוני, פתגמים וניבים התלמיד יבחין בין שני סוגי הטקסטים על-פי מאפייניהם.	מאפייני הטקסט המדעי הם : * לשון מרוחקת ועובדתית * העדר שימוש בגוף ראשון * היעדר פנייה לנמען * משלב שפה גבוה.	

מאפייני הטקסט הסיפורי (הריאליסטי והבדיוני כאחד) (הנלמדים בשיעורי ספרות) הם : *אקספוזיציה ; *עלילה ; *דמויות הטקסט הסיפורי יכול להיות מסוגים שונים (סיפור פואנטה, סיפור מתח וכד').			
ניתן לחפש טקסטים ממקורות שונים (ספרים, עיתונים או אינטרנט). בקריאה בקול יש לשים לב לממד הערכה נוסף והוא "שפת הגוף". יש לקרוא בהתאם לסימני הפיסוק המופיעים בטקסט, ולהקפיד על הגייה מזרחית של העיצורים ח' ו-ע' ושל אותיות השימוש (ה' היידוע ו-ו' החיבור) ועל הגייה נכונה של שם המספר (המונה והסודר).	התלמיד יקרא בקול טקסטים מסוגים שונים	שיחה דיון הקשר	קריאה קולית

ארבע אופנויות השפה לכיתה ז

נושא 4: כתיבה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
חיבור הזמנות, ברכות ומכתבים אישיים	הזמנה ברכה מכתב אישי	התלמיד יחבר הזמנה, ברכה ומכתב אישי על-פי הדגם המבוקש.	בחיבור הזמנה יש להתייחס למרכיבים הבאים : *המוען (מי מזמין?) *הנמען (את מי מזמינים?) *המקום (לאיפה מזמינים?) *הזמן (מתי מזמינים?) *הנסיבות (למה מזמינים?) בחיבור הזמנה או ברכה יבוא לידי ביטוי גם הפן היצירתי של התלמיד. בחיבור מכתב אישי יש להתייחס למרכיבים התוכניים והמבניים האופייניים לו.
כתיבת חיבורים	חיבור קצר	התלמיד יחבר חיבור קצר (עד	מבנה כתיבת חיבור קצר :

	פסקה	עשר שורות)	*משפט פתיחה- המציג את הנושא של הפסקה באופן כללי. *רעיון מרכזי *ביסוס הרעיון המרכזי על-ידי נימוקים, דוגמות והוכחות *משפט סיום- סיכום, המלצה או מסקנה
--	------	------------	--

ידע לשוני לכיתה ז

נושא 1: תורת ההגה (פונולוגיה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
תופעות פונטיות	הגה עיצור/אות תנועה /סימן ניקוד אימות הקריאה מפיק שווא נח דגש קל	התלמיד יזהה תופעות פונטיות בסיסיות בתורת ההגה ואת תפקידן. התלמיד יבחין בין עיצור ותנועה. התלמיד ינמק את בחירתו בתופעה פונטית מסוימת.	עיצור ותנועה הן הגדרות המתייחסות לזרימת האוויר הנכנס ויוצא מחלל הפה בעת הגיית עיצור או תנועה. ברגע שמעלים את העיצור או התנועה על הכתב הם הופכים לאות וסימן ניקוד. חשוב לציין כי המילים המנותחות תינתנה בתוך הקשר (מתוך משפטים או מתוך טקסט).

ידע לשוני לכיתה ז

נושא 2: תורת הצורות (מורפולוגיה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
חלקי דיבר	שם : שם עצם (מוחשי, מופשט, פרטי וכללי), שם תואר, שם מספר, המונה והסודר), שם, שם פעולה תחליפי שם : גופים, כינויי שייכות, כינויי רמז. מילית : מילות שאלה, מילות יחס, מילות קישור, מילות השימוש (ה' הידוע ו-ו' החיבור).	התלמיד ימייין את חלקי הדיבור על-פי החלוקה הגסה של חלקי הדיבור (שם, תחליפי שם, מיליות, פועל). התלמיד יזהה את חלקי הדיבור השונים ויבחין ביניהם בהתאם לסימני ההיכר שלהם.	יש לנתח את חלקי הדיבור בתוך הקשר משפטי או טקסטואלי.
פועל	בניין שורש	התלמיד יטה פעלים מבניין פעל (קל) ובניין נפעל לפי	יש ללמד את שתי צורות הכתיב של הפועל בבניינים (כתיב מלא

גוף זמן משמעות פעילה משמעות סבילה המרה	שורש, זמן, גוף ובניין. התלמיד יכיר את המשמעויות (פעיל/סביל) של הבניינים פעל ונפעל. התלמיד ימיר משפטים פעילים במשפטים סבילים ולחפך.	וכתיב חסר) בניקוד חסר- על התלמיד להקפיד על ניקוד נכון של שני הבניינים פעל ונפעל וניקוד מינימאלי במקומות שיש צורך בכך (לדוגמא : נכנס ו-נכנס)- (הדבר נכון לגבי יתר הבניינים) יש להדגיש את המושגים "עושה פעולה" ו"מקבל פעולה" בהוראת משמעויות הפועל פעיל- סביל. יש לציין שניתן להוסיף את מילת היחס "על-ידי" אחרי פועל סביל.
שם המספר המספר המונה המספר הסודר	התלמיד יכיר את כללי המספר המונה והמספר הסודר	יש ללמד את במספר המונה את המספר הסתמי (מונה נקבה). חשוב להדגיש את הקשר בין המספר המונה והמספר הסודר במניין המספרים אחרי עשר.

ידע לשוני לכיתה ז

נושא 3: תורת המשמעויות (סמנטיקה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
מילונאות	סוג מילון : חד לשוני ודו/רב לשוני, אבן- שושן, רב מילים, ספיר, מילון מקוון. סוג מידע: חלק דיבור, מין דקדוקי, משמעות, דוגמה, משפחת מילים, ניבים וביטויים.	התלמיד : יכיר סוגי מילונים (חד לשוני, דו/רב לשוני). - יחפש ערכים מילוניים במילון על- פי שיטת החיפוש האופיינית לכל מילון. - יזהה את סוג המידע המופיע במילון (ראו בעמודה השמאלית).	חשוב שכל תלמיד יצטייד במילון עברי-עברי החל מכיתה ז'. שיטת החיפוש האופיינית לכל מילון- פועל : אבן שושן (שורש) רב מילים (עבר-נסתר) ספיר (הווה) שם : מחפשים בכל המילונים לפי רצף האלפבית- צורת היחיד

ידע לשוני לכיתה ז

נושא 4: תחביר			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות

סוגי משפטים	צירוף, משפט פשוט, משפט (שימני/ פועלי). סימני פיסוק: נקודה, פסיק, סימן שאלה וסימן קריאה.	התלמיד יבחין בין צירוף לבין משפט. התלמיד יזהה משפטים פשוטים שמניים ופועליים וינתחם. התלמיד יכיר את סימני הפיסוק השונים ואת תפקידיהם.	סוגו של המשפט הפשוט (שימני/פועלי) נקבע על פי הנשוא. נשוא שימני=משפט שימני נשוא פועלי=משפט פועלי
תפקידים תחביריים	משפט פשוט (שימני ופועלי) נושא נשוא/ נשוא מורחב לואי	התלמיד יזהה תפקידים תחביריים שונים במשפטים פשוטים.	יש להדגיש בפני התלמיד, שבניתוח תחבירי יש לאתר תחילה את הנושא והנשוא, ואח"כ מאתרים את משלימי השם (הלואים), שהם סוג של הרחבה על הנושא. יש להבהיר בפני התלמידים את ההבדל בין הביטויים "חלק דיבר" לעומת "תפקיד תחבירי".

ספרות לכיתה ז

נושא 1: שירה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דיסקטיות
הז'אנר השירי	כותרת מחבר טור שירי, בית, פזמון, חריזה נושא השיר אמצעים אומנותיים, טרום-קריאה, קריאה מרפרפת, קריאה מעמיקה, הקשר, משמעות.	התלמיד יכיר מושגים בסיסיים בתחום המבנה והתוכן של השירה. התלמיד יפיק מידע מתוך הטקסט השירי (מתעודת הזהות של הטקסט ולאחר קריאתו), ויפיק משמעות מתוך ההקשר.	חשוב להראות את הקשר ההדדי בין המבנה לבין התוכן. מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט מבוצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל בסעיף 'הבנת הנקרא' בנושא 3: קריאה)

נושא 2: פרוזה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דיסקטיות
הז'אנר הפרוזאי	כותרת מחבר	התלמיד יכיר מושגים בסיסיים בתחום המבנה	אקספוזיציה: מספקת מידע על-הזמן, המקום והדמויות.

מרכיבי העלילה : התחלה, סיבוך, שיא, התרה וסיום (פתוח, סגור או פואנטה) מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט מבוצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל את הטבלה בנושא 'קריאה')	והתוכן של הפרוזה. התלמיד יפיק מידע מתוך הטקסט הפרוזאי (מתעודת הזהות של הטקסט ולאחר קריאתו), ויפיק משמעות מתוך ההקשר. התלמיד יפיק מידע מטקסט טיעוני, פתגמים וניבים	אקספוזיציה עלילה דמויות טרום-קריאה קריאה מרפרפת קריאה מעמיקה קשר משמעות	
--	--	--	--

תנ"ך			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הטקסט התנ"כי	פרק פסוק טעמים ערך מספרי ו' ההיפוך זמנים קרי וכתוב	התלמיד יכיר את מבנה ספר התנ"ך ומספר ספריו. התלמיד יכיר את הערך המספרי של האותיות המשמשים לציון הפרקים והפסוקים בתנ"ך. התלמיד יחפש פרקים ופסוקים בתנ"ך. התלמיד יכיר את המאפיינים הלשוניים של הטקסט התנ"כי.	בשלב זה התלמיד פוגש לראשונה ספר התנ"ך, על כן עליו להתמצא במבנהו ובתוכנו. זיהוי המאפיינים המבניים והתוכניים הייחודיים לספר התנ"ך והבנת משמעותם מסייעת להבנת התכנים שיילמדו בשלבים מאוחרים יותר.

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ח

ארבע אופנויות השפה לכיתה ח

נושא 1: האזנה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות זידקטיות
הבנת הנשמע	סוג הטקסט : טיעוני / מדריך / מפעיל עובדה דעה השערה	התלמיד יזהה את נושא הטקסט המושמע.	בשלב זה ניתן להבחין בין עובדה, דעה והשערה (ראו לעיל בטבלה 'האזנה' (שכבה ז')- את הגדרת המושגים 'עובדה' ו 'דעה') השערה - ניסוח המתייחס למה שעשוי לקרות בעתיד, הביטויים המרמזים על השערה: ייתכן, עשוי, עלול, אנו מסיקים ש... אני משער ש..
	רעיון מרכזי עיקר וטפל	התלמיד יציין את הרעיון המרכזי בטקסט ויבחין בין עיקר לטפל.	ההבחנה בין עיקר לטפל מסייעת לתלמיד בציון הרעיון המרכזי, שהינו עיקר הדברים.
	איתור פרטים : זמן, מקום, דמויות אירוע מסר גלוי מסר סמוי	התלמיד יאתר פרטים מהטקסט.	
	רצף לוגי : סיבה ותוצאה, הכללה ופרט, השוואה, תופעה והיבטים, בעיה ופתרון, רצף כרונולוגי ארגון	התלמיד יארגן את האירועים ברצף לוגי.	
	הערכה נקיטת עמדה	התלמיד יעריך את הנאמר, ינקוט עמדה וינמק אותה.	
שיחה ודיון	שיחה דיון	התלמיד ישתתף בשיחה ובדיון בעקבות הקטע המושמע.	
	בן שיח דיאלוג הקשבה	התלמיד יאזין לדברי בן שיחו ויפתח תרבות של הקשבה.	
	תגובה	התלמיד יאזין לדברי בן שיחו ויגיב	

	באופן ממוקד וענייני.	
--	----------------------	--

ארבע אופנויות השפה לכיתה ח

נושא 2: הבעה בעל פה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הבעה	הבעת דעה אקטואליה	התלמיד יביע את דעתו ואת תחושותיו בכיתה בצורה ברורה ועניינית הן לגבי נושאים ומאורעות המתרחשים בכיתה או בביה"ס והן לגבי נושאים ומאורעות אקטואליים.	
	שיח דבור שפה כתובה	התלמיד יבחין בין מאפייני השיח הדבור לבין מאפייני השפה הכתובה.	שיח דבור: משתמשים בסימנים קוליים, מופק ע"י כלי הדיבור, נקלט ע"י חוש השמיעה. שפה כתובה: משתמשים בסימנים חזותיים, מופקת ע"י כלי הכתיבה, נקלטת ע"י חוש הראייה.
דיאלוג (שיח תקשורתי)	דיאלוג	התלמיד ינהל דיאלוגים מסוגים שונים.	סוגי דיאלוגים: דיאלוגים בהקשר, דיאלוגים מאולתרים, דיאלוגים של הבעת עמדה בעד או נגד.
	נסיבות שיח	התלמיד ינהל דיאלוג עם בן שיחו בנסיבות שיח שונות.	נסיבות השיח: מוען, נמען, נושא, מקום, זמן, ערוץ תקשורתי.
פרזנטציה	תוצר כתוב תוצר פיזי	התלמיד יציג תוצר כתוב או תוצר פיזי בפני הכיתה, תוך התייחסות לנושאים אקטואליים ועדכניים.	בהצגה יש להקפיד על: התנסחות שוטפת, שימוש בשפת גוף ואינטונציה מתאימה.

ארבע אופנויות השפה לכיתה ח

נושא 3: קריאה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
קריאת טקסטים	טקסט מנוקד טקסט לא מנוקד קריאה רהוטה	התלמיד יקרא טקסטים מנוקדים ולא מנוקדים קריאה רהוטה ושוטפת.	התלמיד יקפיד על הגייה מזרחית של העיצורים ח' ו-ע' ושל אותיות השימוש (ו') החיבור, ה' הידוע, אותיות בכ"ל, ש' השימוש ו-מ'

השימוש).			
	התלמיד יקרא מקורות שונים מקוונים ובלתי-מקוונים : ספר, עיתון, ידיעה חדשותית, כתבה בנושא מסוים.	מקוון ידיעה חדשותית כתבה	קריאה חופשית
לביצוע כל המטרות האופרטיביות יש להקנות מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט המתבצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל את הטבלה בנושא 'קריאה'- שכבה ז').	התלמיד יזהה את נושא הטקסט הנקרא.	נושא סוג הטקסט : טיעוני או מדריך-מפעיל עובדה דעה	הבנת הנקרא
	התלמיד יציין את הרעיון המרכזי בטקסט ויבחין בין עיקר לטפל.	רעיון מרכזי עיקרי וטפל	
	התלמיד יזהה את הרצף הלוגי של הטקסט. התלמיד יארגן את האירועים ברצף לוגי.	ארגון- רצף לוגי : סיבה ותוצאה, הכללה ופרט, השוואה, תופעה והיבטים, בעיה ופתרון, רצף כרונולוגי.	
יש לבצע את ההשוואה על-פי שלבי ביצוע מיומנות ההשוואה : * קביעת מטרת ההשוואה * קביעת הפריטים להשוואה * קביעת מדדים להשוואה * ארגון הפריטים והמדדים בטבלה. * כתיבת נקודות דמיון ונקודות שוני. * הסקת מסקנות.	התלמיד ישווה בין טקסטים מבחינה תכנית, מבנית ולשונית.	השוואה	
	התלמיד ישתף בשיחה ובדיון בעקבות הקטע הנקרא ויביע את דעתו.	שיחה דיון הקשר	
	התלמיד יאתר מידע מתוך הטקסט ויאחזרו.	איתור מידע	ממדי הבנה
	התלמיד יפרש ויסיק מידע בהסתמך על הטקסט.	פרשנות והיסק	
	התלמיד יחוזה דעה בעקבות קריאת הטקסט.	חוות דעת (דעה אישית + שני-שלושה נימוקים מורחבים)	

סוגי טקסטים שונים	טקסט טיעוני טקסט מדריך-מפעיל	התלמיד ייחשף לטקסטים משני סוגים- טיעוני ומדריך-מפעיל. התלמיד יבחין בין שני סוגי הטקסטים על-פי מאפייניהם. התלמיד יחפש טקסט מדריך/מפעיל וימיר את לשון ההוראות בלשון אחרת.	יש לחזור על הטקסט המידעי והסיפורי שנלמדו בכיתה ז'. יש לחדד את ההבחנה בין הטקסט המידעי (האובייקטיבי) לבין הטקסט הטעוני. (הסובייקטיבי) מאפייני הטקסט הטעוני : * נכתב על-פי מבנה הטיעון- פתיחה, טענה, ביסוס (נימוקים, דוגמות) ומסקנה. * שימוש בגוף ראשון ושני * שימוש במילים "משכנעות" כדאי, רצוי. * שימוש באמצעים רטוריים : הומור, דימוי, מטאפורה, הגזמה, חזרה, שימוש בשמות תואר, שאלות רטוריות. מאפייני הטקסט המדריך- מפעיל : * טקסט המספק הוראות כמו : מתכון, הוראות הרכבה... * * ההוראות יכולות להיות מנוסחות בלשון ציווי, בינוני או שם פועל
קריאה קולית	קריאה קולית/ בקול	התלמיד יקרא בקול טקסטים מסוגים, בהתאם לסימני הפיסוק המופיעים בטקסטים.	ניתן לחפש טקסטים ממקורות שונים (ספרים, עיתונים או אינטרנט). בקריאה בקול יש לשים לב לממד הערכה נוסף בקריאה רהוטה והוא "שפת הגוף". יש לבחור טקסטים המכילים שמות מספר (המספר המונה והסודר).

ארבע אופנויות השפה לכיתה ח

נושא 4: כתיבה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות זידקטיות
חיבור מכתב רשמי	מכתב רשמי	התלמיד יבחין בין מכתב	

	אישי ומכתב רשמי מבחינת המטרה, הלשון, המבנה והתוכן. התלמיד יחבר מכתב רשמי וייתייחס למרכיבים התוכניים והמבניים האופייניים לו.		
על המורה לחבר מחוון לכתובת פסקת טיעון, ובו להתייחס לנקודות הבאות: *תוכן הרלוונטי לנושא הפסקה *כתיבה על-פי המבנה הנדרש (ראו להלן)ף *מבנה כתיבת פסקת טיעון: <u>פתיחה</u> - הצגת הנושא הכללי של הפסקה. <u>טענה</u> - דעה אישית (אני חושב ש..., אני סבור ש..., לדעתי...). <u>ביסוס הטענה</u> - (נימוקים ודוגמות) <u>סיום</u> - מסקנה העולה מהטענה ומהנימוקים. יש להדגיש את ההבחנה בין חיבור (הנלמד בכיתה ז') לבין פסקת טיעון. חיבור=במקום הטענה יש רעיון מרכזי פסקת טיעון= טענה/דעה אישית	התלמיד יחבר פסקת טיעון תוך: כתיבת נימוקים וסיום רלוונטיים לטענה על מנת ליצור לכידות וקישוריות בין חלקי הפסקה. התלמיד ינסח משפטים בלשון ברורה ותקינה. התלמיד ישתמש בסימני פיסוק מתאימים.	פסקה טענה ביסוס מסקנה	חיבור פסקת טיעון

ידע לשוני לכיתה ח

נושא 1: תורת ההגה (פונולוגיה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
תופעות פונטיות	שווא נח (חזרה) שווא נע שווא מרחף דגש קל (חזרה) דגש חזק הברה (פתוחה/סגורה)	התלמיד יזהה תופעות פונטיות בתורת ההגה ואת תפקידן. התלמיד ינמק את בחירתו בתופעה פונטית מסוימת. התלמיד ינתח מילים בתוך הקשר (מתוך משפטים או מתוך טקסט).	

נושא 2: תורת הצורות (מורפולוגיה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
אותיות השימוש	מילות השימוש ו' החיבור (חזרה) ה' היידוע (חזרה) אותיות בכ"ל ש' השימוש מ' השימוש	התלמיד יזהה את מילות השימוש ויבחין בין מילות השימוש השונות.	
חלקי דיבור	חלק דיבור סימן היכר צירוף שמני צירוף סמיכות סמיכות חבורה סמיכות פרודה סמיכות כפולה	התלמיד יזהה את חלקי הדיבור השונים ויבחין ביניהם בהתאם לסימני ההיכר שלהם (חזרה). התלמיד יבחין בין צירופים שימניים (צירוף ש"ע וש"ת וצירוף סמיכות) התלמיד יכיר את סוגי הסמיכויות הקיימים (חבורה, פרודה וכפולה). התלמיד יחבר משפטים או קטע, תוך שימוש בצירופים שימניים וצירוף סמיכות.	יש לחדד את ההבחנה בין צירוף לבין משפט. הבחנה בין צירוף ש"ע וש"ת לבין צירוף סמיכות. יש להדגיש את מבחן ה' היידוע ומבחן כינוי השייכות - 'של'.
שם המספר (חזרה)	המספר המונה המספר הסודר	התלמיד יכיר את כללי המספר המונה והמספר הסודר.	יש ללמד במספר המונה את המספר הסתמי (מונה נקבה). חשוב להדגיש את הקשר בין המספר המונה והמספר הסודר במניין המספרים אחרי עשר.
פועל	בניין שורש גוף זמן הוראה פעילה הוראה סבילה המרה	התלמיד יטה פעלים מבניין פעל (קל) ונפעל לפי שורש, זמן, גוף ובניין (חזרה). התלמיד יכיר את המשמעויות (פעיל/סביל) של הבניינים פעל (קל) ונפעל (חזרה). התלמיד יטה פעלים מבניין הפעיל ובניין הופעל לפי שורש, זמן, גוף ובניין. התלמיד יסביר את המשמעויות (פעיל/סביל) של הבניינים הפעיל והופעל. התלמיד ימיר משפטים פעילים במשפטים סבילים ולהפך.	יש ללמד את שתי צורות הכתיב של הפועל בבניינים (כתיב מלא וכתיב חסר). יש להדגיש את המושגים "עושה פעולה" ו"מקבל פעולה", בהוראת משמעויות הפועל פעיל- סביל. יש לציין שניתן להוסיף את מילת היחס "על-ידי" אחרי פועל סביל.

ידע לשוני לכיתה ח

נושא 3: תורת המשמעויות (סמנטיקה)

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
יחסי משמעות	יחס משמעות נרדפות ניגודיות הכללה	התלמיד יזהה את יחסי המשמעות הקיימים בין מילים (נרדפות, ניגודיות והכללה).	יש להתייחס לקשר בין נושא יחסי המשמעות לבין המילונאות.
ניבים ופתגמים	לקסיקון ניב פתגם	התלמיד יעשיר את הלקסיקון הלשוני בניבים ופתגמים התלמיד יכין פעילויות כגון: תשבצים, תשחצים הקשורות בניבים ופתגמים הנלמדים.	יש לחדד את ההבחנה בין ניב לבין פתגם. יש לשלב את הניבים והפתגמים הנלמדים בדיונים הכיתתיים.

ידע לשוני לכיתה ח

נושא 4: תחביר

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
מילות קישור	מילת קישור קשר לוגי המרה תפקיד	התלמיד יזהה את מילות הקישור. התלמיד יזהה את הקשרים הלוגיים שמציננות מילות הקישור. התלמיד ימיר מילות קישור במילות קישור אחרות בעלות אותו תפקיד.	יש לתרגל את זיהוי מילות הקישור ואת הקשרים הלוגיים שהם מביעים בכל טקסט נלמד. חשוב לציין כי שליטה במילות הקישור תסייע לתלמיד במטלות הכתיבה השונות.
סוגי משפטים	משפט סתמי משפט חסר משפט כולל משפט ייחוד	התלמיד יזהה את סוגי המשפט הפשוט (ראו בעמודה השמאלית).	חשוב להדגיש שכל סוגי המשפט הפשוט נכללים תחת אותו סוג משפט ומכילים נשוא אחד.
תפקידים תחביריים	לוואי מושא ישיר מושא עקיף	התלמיד יזהה את התפקידים התחביריים של משלימי השם (הנושא) והפועל (נשוא) במשפטים פשוטים (ראו בעמודה השמאלית).	יש לציין שבמקרה של לוואי מדובר במשלים שמני, ובמקרה של מושאים מדובר במשלים פועלי. דוגמות למילות שאלה המסייעות בזיהוי התפקיד

התלמיד יכיר את מילות	התחבירי הנלמד : איזה (לוואי),
השאלה המסייעות בזיהוי	מה/ את מה (מושא ישיר),
התפקיד התחבירי הנלמד.	למה/למי, על מה/על מי, במה/
	במי... (מושא עקיף).

ספרות לכיתה ח

נושא 1: שירה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הז'אנר השירי	שיר ימי הביניים, שיר מודרני, שיר לירי	התלמיד יקרא שירים עבריים ומתורגמים רב גוניים מבחינה תמאטית וצורנית וינתח אותם.	דוגמאות לאמצעים אומנותיים: חריזה, חזרה, דימוי ומטאפורה.
	אמצעים אומנותיים	התלמיד יזהה את האמצעים האומנותיים של הטקסט השירי.	חשוב לחדד את ההבחנה בין האמצעי האומנותי "מטאפורה" לבין האמצעי האומנותי "דימוי" - הדימוי, להבדיל מהמטאפורה, מופיע ללא מילת דימוי (כ, כמו, כאילו).
	שמתא"ס: שם, מבנה, תוכן, אמצעים אומנותיים ומסר	התלמיד ינתח שירים לפי שמתא"ס (שם, מבנה, תוכן, אמצעים אומנותיים ומסר).	מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט מבוצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל את הטבלה בנושא 'קריאה' - שכבה ז').
	טרום-קריאה קריאה מרפרפת קריאה מעמיקה הקשר ומשמעות	התלמיד יפיק מידע מתוך הטקסט השירי (מתעודת הזהות של הטקסט ולאחר קריאתו). התלמיד יפיק משמעות מתוך ההקשר (מיומנות הפקת משמעות).	ניתן להפיק משמעות מתוך ההקשר על-פי התוכן או הצורה (שורש או משקל).

ספרות לכיתה ח

נושא 2: פרוזה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הז'אנר הפרוזאי	סיפור ריאליסטי, סיפור בדיוני, סיפור פואנטה, אקספוזיציה, עלילה, בעיה, סיבוך, שיא, התרה, סיום (פתוח, סגור או פואנטה)	התלמיד יקרא סיפורים עבריים ומתורגמים רב גוניים מבחינה תמאטית וצורנית.	על המורה להביא בפני התלמידים סוגים שונים של סיפורים (קצרים, אגדה, עממי וכד') ולבקש מהם לזהות את המאפיינים השונים המופיעים בסיפור.
		התלמיד יציין את מרכיבי העלילה בתוך סיפור.	ניתן להתמקד בכל סיפור בסוג

מאפיין מסוים, בסיפור אחד להתמקד בעלילה, בסיפור אחר בסוג הדמויות ואפיון, ובסיפור אחר בסוגי המספרים. מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט מבוצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל את הטבלה בנושא 'קריאה'). ניתן להפיק משמעות מתוך ההקשר על-פי התוכן או הצורה (שורש או משקל).	התלמיד יזהה סוגי דמויות בסיפור (ראו בעמודה השמאלית) ויאפיין אותן (אפיון ישיר ועקיף). התלמיד יזהה סוגי מספרים (ראו בעמודה השמאלית). התלמיד יפיק מידע מתוך הטקסט הפרוזאי (מתעודת הזהות של הטקסט ולאחר קריאתו) התלמיד יפיק משמעות מתוך ההקשר (מיומנות הפקת משמעות).	דמות ראשית, דמות משנית, דמות קולקטיבית/קיבוצית מספר גיבור, מספר עד, מספר יודע כל טרום-קריאה, קריאה מרפרפת, קריאה מעמיקה הקשר ומשמעות	
--	--	---	--

תנ"ך לביתה ח

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הטקסט התנ"כי	מאפיינים מבניים מאפיינים תוכניים מאפיינים לשוניים	התלמיד יקרא סיפורים תנ"כיים (שני סיפורים). התלמיד יזהה את המאפיינים המבניים, הלשוניים והתוכניים של הטקסט התנ"כי. התלמיד יזהה את המאפיינים הלשוניים של הטקסט התנ"כי בתחומים השונים (פונולוגיה, מורפולוגיה, סמנטיקה ותחביר).	הכרת התופעות הלשוניות האופייניות לשפה התנכ"ית תסייע לתלמידים בהבנת התכנים של הטקסטים.

מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה לכיתה ט

ארבע אופנויות השפה לכיתה ט

נושא 1: האזנה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הבנת הנשמע	נושא סוג הטקסט : סיפורי, מידעי, טיעוני ומדריך-מפעיל. עובדה, דעה, השערה.	התלמיד יזהה את נושא הטקסט המושמע.	ראו הגדרת עובדה, דעה והשערה בטבלת 'האזנה' כיתה ז' וכיתה ח'.
	רעיון מרכזי עיקר וטפל	התלמיד יציין את הרעיון המרכזי בטקסט ויבחין בין עיקר לטפל.	ההבחנה בין עיקר לטפל מסייעת לתלמיד בציון הרעיון המרכזי, שהינו עיקר הדברים.
	איתור פרטים : זמן, מקום, דמויות אירוע מסר גלוי, מסר סמוי	התלמיד יאתר פרטים מהטקסט.	
	ארגון רצף לוגי : סיבה ותוצאה, הכללה ופרט, השוואה, תופעה והיבטים, בעיה ופתרון	התלמיד יארגן את האירועים ברצף לוגי	
	הערכה נקיטת עמדה	התלמיד יעריך את הנאמר וינקוט עמדה. התלמיד יערוך השוואה בין דעות, עמדות, רעיונות מטקסטים שונים.	
	המרה	התלמיד ימיר את הטקסט המושמע בטקסט כתוב, במילים שלו.	
שיחה ודיון	שיחה דיון	התלמיד ידון בנושאים שונים בעקבות הקטע המושמע.	
	בן שיח דיאלוג הקשבה	התלמיד יאזין לדברי בן שיחו ויפתח תרבות של הקשבה.	
	תגובה	התלמיד יעריך את דברי בן שיחו	

	הערכה עניינית.		
--	----------------	--	--

ארבע אופנויות השפה לכיתה ט

נושא 2: הבעה בע"פ			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הבעה	הבעת דעה אקטואליה	התלמיד יביע את דעתו ואת תחושותיו בכיתה בצורה ברורה ועניינית, הן לגבי נושאים ומאורעות המתרחשים בכיתה או בביה"ס, והן לגבי נושאים ומאורעות אקטואליים.	
	שיח דבור שפה כתובה	התלמיד יבחין בין מאפייני השיח הדבור לבין מאפייני השפה הכתובה.	שיח דבור: משתמשים בסימנים קוליים, מופק (ע"י כלי הדיבור, נקלט ע"י חוש השמיעה). שפה כתובה: משתמשים בסימנים חזותיים, מופקת ע"י כלי הכתיבה ונקלטת ע"י חוש הראייה.
דיאלוג (שיח תקשורתי)	דיאלוג	התלמיד ינהל דיאלוגים מסוגים שונים.	סוגי דיאלוגים: דיאלוגים בהקשר, דיאלוגים מאולתרים, דיאלוגים של הבעת עמדה בעד או נגד.
	נסיבות שיח	התלמיד ינהל דיאלוג עם בן שיחו בנסיבות שיח שונות.	נסיבות השיח: מוען, נמען, נושא, מקום, זמן, ערוץ תקשורתי.
פרזנטציה	תוצר כתוב תוצר פיזי	התלמיד יציג תוצר כתוב או תוצר פיזי בפני הכיתה.	בהצגה יש להקפיד על: התנסחות שוטפת, שימוש בשפת גוף אינטונציה מתאימה.

ארבע אופנויות השפה לכיתה ט

נושא 3: קריאה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
קריאת טקסטים	טקסט מנוקד, טקסט לא מנוקד	התלמיד יקרא טקסטים מנוקדים ולא מנוקדים קריאה רהוטה	התלמיד יקפיד על הגייה מזרחית של העיצורים ח' ו-ז

	קריאה רהוטה	ושוטפת.	ע' ושל אותיות השימוש (בהתאם לאותיות השימוש הנלמדות בכל שכבה).
קריאה חופשית	מקוון ידיעה חדשותית כתבה	התלמיד יקרא מקורות שונים מקוונים ובלתי-מקוונים : ספר, עיתון, ידיעה חדשותית, כתבה בנושא מסוים.	.
הבנת הנקרא	נושא סוג הטקסט : סיפורי, מידעי, טיעוני או מדריך-מפעיל עובדה, דעה	התלמיד יזהה את נושא הטקסט הנקרא.	לביצוע כל המטרות האופרטיביות יש להקנות מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט המתבצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל את הטבלה בנושא 'קריאה'- שכבה ז').
	רעיון מרכזי עיקרי וטפל	התלמיד יציין את הרעיון המרכזי בטקסט ויבחין בין עיקר לטפל.	
	ארגון רצף לוגי: סיבה ותוצאה, הכללה ופרט, השוואה, תופעה והיבטים, בעיה ופתרון, רצף כרונולוגי	התלמיד יארגן את האירועים ברצף לוגי (חזרה והעמקה).	
	ההשוואה	התלמיד ישווה בין טקסטים מבחינה תכנית, מבנית ולשונית.	יש לבצע את ההשוואה על- פי שלבי ביצוע מיומנות ההשוואה (ראו לעיל את הטבלה 'קריאה'- כיתה ח').
	שיחה, דיון, הקשר	התלמיד ידון בנושאים השונים בעקבות הטקסט ויביע דעה.	
ממדי הבנה	איתור מידע פרשנות והיסק חוות דעת (דעה אישית + שלושה נימוקים מורחבים	התלמיד יאתר מידע מתוך הטקסט ויאחזרו. התלמיד יפרש ויסיק מידע בהסתמך על הטקסט. התלמיד יחוה דעה בעקבות קריאת הטקסט.	
מפגש עם סוגי טקסטים שונים	טקסט מידעי טקסט סיפורי טקסט טיעוני	התלמיד ייחשף לכל סוגי הטקסטים (ראו בעמודה השמאלית).	יש לחדד את ההבחנה בין הטקסט המידעי (האובייקטיבי) לבין הטקסט

הטעוני (הסובייקטיבי).	התלמיד יבחין בין כל סוגי הטקסטים על-פי מאפייניהם.	טקסט מדריך-מפעיל	
ראו לעיל את מאפייני הטקסטים השונים בטבלה 'קריאה' בכיתה ז' וכיתה ח'.	התלמיד יכיר טקסטים הממזגים יותר מסוג אחד. (טקסט מידעי המשלב אלמנט טיעוני למשל). התלמיד יקרא בקול טקסטים מסוגים שונים.		
ניתן לחפש טקסטים ממקורות שונים (ספרים, עיתונים או אינטרנט). בקריאה בקול יש לשים לב לממד הערכה נוסף בקריאה רהוטה והוא "שפת הגוף". יש לבחור טקסטים המכילים שמות מספר (המונה, הסודר, החלקי והמעורב)	התלמיד יקרא טקסט בהתאם לסימני הפיסוק המופיעים בטקסט	קריאה קולית/ בקול	קריאה קולית

ארבע אופנויות השפה לכיתה ט

נושא 4: כתיבה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
חיבור פסקת טיעון	פסקה טענה ביסוס מסקנה	התלמיד יחבר פסקת טיעון על-פי המבנה והמאפיינים של כתיבת פסקה. התלמיד יחבר משפט פתיחה שמציג את נושא הפסקה. התלמיד יביע את דעתו/טענתו בנושא ויבסס אותה באמצעות נימוקים ודוגמאות. התלמיד יחבר משפט סיום לפסקה- סיכום/ המלצה/ הסקת מסקנה.	ראו לעיל טבלה 'כתיבה' את מבנה כתיבת פסקת טיעון ומבנה כתיבת מחוון-כיתה ח'.

ידע לשוני לכיתה ט

נושא 1: תורת ההגה (פונולוגיה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
תופעות פונטיות (חזרה)	שווא נח שווא נע	התלמיד יזהה תופעות פונטיות ואת תפקידן (ראו בעמודה	הדגש החזק-התבניתי והמשלים- יילמדו בהקשר של

נושאים בתחום המורפולוגיה כגון : דרכי תצורה ובניינים. יש לציין כי המילים המנותחות תינתנה בתוך הקשר (מתוך משפטים או מתוך טקסט).	השמאלית). התלמיד ינמק את בחירתו בתופעה פונטית מסוימת. התלמיד יזהה את סוגי הדגש החזק (תבנית/משלים) ויבחין ביניהם.	שווא מרחף דגש קל דגש חזק (תבנית/משלים) הברה (פתוחה/סגורה)	
---	--	--	--

ידע לשוני לכיתה ט

נושא 2: תורת הצורות (מורפולוגיה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
חלקי דיבר (חזרה)	חלק דיבור סימן היכר	התלמיד יזהה את חלקי הדיבור השונים ויבחין ביניהם על-פי סימני ההיכר המאפיינים אותם.	
דרכי תצורה של השם	דרך תצורה גזירה מסורגת (שורש + משקל) גזירה קווית (בסיס + צורן ; בסיס + בסיס (הלחם\הרכב בסיסים ; נוטריקון) שאיילה	התלמיד יזהה את דרכי התצורה של השם (ראו בעמודה השמאלית). התלמיד יזהה את המשקלים השונים בגזירה מסורגת ואת משמעויותיהם. התלמיד יזהה את הצורנים השונים בגזירה קווית ואת משמעויותיהם.	יש להסביר את משמעות המושגים : גזירה מסורגת, גזירה קווית, שאילה ולאחר מכן להתייחס באופן מעמיק ומקיף לכל דרך גזירה בנפרד.
פועל	בניין, שורש, גוף, זמן הוראה פעילה, הוראה סבילה המרה שיכול עיצורים הידמות חלקית בקוליות הידמות חלקית בנחציות התלכדות עיצורים הידמות מלאה	התלמיד יטה פעלים מבניין פעל (קל), נפעל, הפעיל והופעל לפי שורש, זמן, גוף ובניין (חזרה). התלמיד יזהה את המשמעויות (פעיל/סביל) של הבניינים פעל (קל) ונפעל ושל הבניינים הפעיל והופעל (חזרה). התלמיד יטה פעלים מבניין פיעל, בניין פועל ובניין התפעל לפי שורש, זמן, גוף ובניין. התלמיד יזהה את המשמעויות (פעיל/סביל) של הבניינים פיעל, פועל והתפעל.	יש ללמד את שתי צורות הכתיב של הפועל בבניינים (כתיב מלא וכתיב חסר). יש להדגיש את המושגים "עושה פעולה" ו"מקבל פעולה" בהוראת משמעויות הפועל פעיל-סביל. יש לציין שניתן להוסיף את מילת היחס "על-ידי" אחרי פועל סביל. יש לציין ששלושת הבניינים- פיעל, פועל והתפעל- מכונים

		התלמיד ימיר משפטים פעילים במשפטים סבילים ולהפך. התלמיד יזהה את השינויים החלים בבניין התפעל (ראו בעמודה השמאלית).	בניינים דגושים/כבדים כי יש להם דגש תבניתי ב-ע' הפועל. יש לציין כי הבניין התפעל הוא בעל משמעות סבילה ופעילה.
שם המספר	המספר המונה המספר הסודר המספר המעורב המספר החלקי	התלמיד יכיר את כללי המספר המונה, הסודר, החלקי והמעורב.	יש ללמד במספר המונה גם את המספר הסתמי (מונה נקבה). חשוב להדגיש את הקשר בין המספר המונה והמספר הסודר במניין המספרים אחרי עשר.

ידע לשוני לכיתה ט

נושא 3: תורת המשמעויות (סמנטיקה)			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
יחסי משמעות (חזרה)	יחס משמעות, נרדפות, ניגודיות, הכללה	התלמיד יזהה את יחסי המשמעות הקיימים בין מילים (נרדפות, ניגודיות והכללה).	
ניבים ופתגמים	לקסיקון ניב פתגם	התלמיד יזכור ניבים ופתגמים. התלמיד ישלב את הניבים והפתגמים הנלמדים בדיונים הכיתתיים.	יש לחדד את ההבחנה בין ניב לבין פתגם.
פוליסמיה והומונימיה	פוליסמיה הומונימיה	התלמיד יזהה ערכים פוליסמיים והומונימיים ויבחין ביניהם.	חשוב להדגיש כי בפוליסמיה יש קשר בין המשמעויות של הערך המילוני, ואילו בהומונימיה אין קשר בין המשמעויות. דבר זה משפיע על אופן הופעתם של הערכים המילוניים במילון.
דו/רב משמעות		התלמיד יזהה ערכים דו/רב משמעיים בתוך הקשר.	חשוב להדגיש כי דו/רב משמעות נוצרת מפוליסמיה.

ידע לשוני לכיתה ט

נושא 4: תחביר			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
מילות קישור	מילת קישור קשר לוגי	התלמיד יזהה את מילות הקישור.	יש לתרגל את זיהוי מילות הקישור ואת הקשרים הלוגיים

	המרה תפקיד המרה	התלמיד יזהה את הקשרים הלוגיים שמצינות מילות הקישור. התלמיד ימיר מילות קישור במילות קישור אחרות בעלות אותו תפקיד.	שהם מביעים בכל טקסט נלמד. חשוב לציין כי שליטה במילות הקישור תסייע לתלמיד במטלות הכתיבה השונות.
סוגי משפטים	משפט סתמי משפט חסר משפט כולל משפט ייחוד משפט מאוחד/מחובר משפט מורכב מילות חיבור/קישור מילות שעבוד איברים עיקרי פסוקית סימני פיסוק	התלמיד יזהה את סוגי המשפט הפשוט (ראו בעמודה השמאלית) (חזרה). התלמיד יזהה את המשפט המאוחד/המחובר ואת המשפט המורכב ויבחין ביניהם. התלמיד ינתח משפט מאוחד/מחובר לאיברים. התלמיד ינתח משפט מורכב לעיקרי ופסוקית התלמיד יפסק את המשפט המאוחד/ המחובר ואת המשפט המשועבד.	חשוב להדגיש שכל סוגי המשפט הפשוט נכללים תחת אותו סוג משפט ומכילים נשוא אחד. חשוב להדגיש את ההבחנה בין המשפט הפשוט וסוגיו (מכילים נשוא אחד) לבין משפט מאוחד ומשפט מורכב (המכילים לפחות שני נשואים). חשוב להדגיש כי ניתן להבחין בין המשפט המאוחד לבין המשפט המורכב על-פי מילת הקישור. במשפט מאוחד/מחובר הפסיק יבוא בין האיברים. במשפט משועבד, הפסיק יבוא בין לפני הפסוקית. בסוף שני סוגי המשפטים, כולל המשפט הפשוט, שמים נקודה.
תפקידים תחביריים	תפקיד ליבתי משלים ת. זמן ת. מקום ת. ויתור ת. תכלית ת. סיבה ת. אופן ת. מידה ת. תנאי מציין מצב	התלמיד יזהה את התפקידים התחביריים הליבתיים (נושא ונשוא) ואת משלימיהם (חזרה). התלמיד יזהה משלים פועלי מסוג תיאור (ראו בעמודה השמאלית). התלמיד יבחין בין סוגי התיאורים על-ידי מילות שאלה. התלמיד יזהה 'קפ"ה' (קריאה, פנייה והסגר) בתוך	ניתן להבחין בין סוגי התיאורים על-ידי מילות שאלה כמו : למה? (ת. סיבה), איך? (ת. אופן), בשביל מה? (ת. תכלית), מתי? (ת. זמן). 'קפ"ה' מופרדים מיתר חלקי המשפט באמצעות פסיקים. 'קפ"ה' הן מילים מודאליות, שאינן מתייחסות לתוכן המשפט, ועל כן ניתן להשמיטן. יש לציין כי התמורה היא סוג של

קריאה פנייה הסגר סימני פיסוק תמורה סימני פיסוק תמורה מזהה תמורה מפרטת תמורה מצמצמת	המשפט. התלמיד יפסק את 'קפ"ה' בתוך המשפט. התלמיד יזהה תמורה בתוך המשפט. התלמיד יפסק את התמורה בתוך המשפט. התלמיד יבחין בין סוגי התמורות הקיימות (ראו בעמודה השמאלית).	לוואי. יש לציין שבמקרה של תמורה, כמו במקרה של 'קפ"ה', התמורה מופרדת בפסיקים מיתר חלקי המשפט.
--	---	--

ספרות לכיתה ט

נושא 1: שירה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידיקטיות
הז'אנר השירי	שיר ימי הביניים שיר מודרני שיר לירי אמצעים אומנותיים שמתא"ם טרום-קריאה קריאה מרפרפת קריאה מעמיקה הקשר משמעות	התלמיד יקרא שירים עבריים ומתורגמים רב גוניים מבחינה תמאטית וצורנית. התלמיד יזהה את האמצעים האומנותיים של הטקסט השירי. התלמיד ינתח שירים לפי שמתא"ם (שם, מבנה, תוכן, אמצעים אומנותיים ומסר). התלמיד יפיק מידע מתוך הטקסט השירי (מתעודת הזהות של הטקסט ולאחר קריאתו) התלמיד יפיק משמעות מתוך ההקשר (מיומנות הפקת משמעות).	בכיתה ט', התלמיד יזהה אמצעים אומנותיים נוספים על אלה שנלמדו בכיתה ח': חריזה, חזרה, דימוי ומטאפורה (חזרה), אנאפורה, שיבוץ מקראי, ארמז/רמיזה מקראית. חשוב לחדד את ההבחנה בין האמצעי האומנותי "מטאפורה" לבין האמצעי האומנותי "דימוי"- הדימוי, להבדיל מהמטאפורה, מופיע ללא מילת דימוי (כ, כמו, כאילו). מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט מבוצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל את הטבלה 'הבנת הנקרא') מיומנות הפקת משמעות מתוך הקשר : ניתן להפיק משמעות מתוך ההקשר על- פי התוכן או הצורה (שורש או משקל).

נושא 2: פרוזה			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הז'אנר הפרוזאי סיפור ריאליסטי סיפור בדיוני סיפור פואנטה עלילה בעיה סיבוך השהייה שיא התרה סיום (פתוח, סגור או פואנטה) דמות ראשית דמות משנית דמות קולקטיבית/קיבוצית מספר גיבור מספר עד מספר יודע כל טרום-קריאה קריאה מרפרפת קריאה מעמיקה הקשר משמעות	התלמיד יקרא סיפורים עבריים ומתורגמים רב גוניים מבחינה תמאטית וצורנית. התלמיד יציין את מרכיבי העלילה בתוך סיפור. התלמיד יזהה סוגי דמויות בסיפור (ראו בעמודה השמאלית) ויאפיין (אפיון ישיר ועקיף). התלמיד יזהה סוגי מספרים (ראו בעמודה השמאלית). התלמיד יפיק מידע מתוך הטקסט הפרוזאי (מתעודת הזהות של הטקסט ולאחר קריאתו) (חזרה והעמקה). התלמיד יפיק משמעות מתוך ההקשר (חזרה והעמקה).	על המורה להביא בפני התלמידים סוגים שונים של סיפורים (קצרים, אגדה, עממי וכד') ולבקש מהם לזהות את המאפיינים השונים המופיעים בסיפור. ניתן להתמקד בכל סיפור בסוג מאפיין מסוים. בסיפור אחד להתמקד בעלילה, בסיפור אחר בסוג הדמויות ואפיון, ובסיפור אחר בסוגי המספרים. מיומנות הפקת מידע מתוך טקסט מבוצעת בשלושה שלבים (ראו לעיל את הטבלה בנושא 'קריאה'). מיומנות הפקת משמעות מתוך טקסט : ניתן להפיק משמעות מתוך ההקשר על-פי התוכן או הצורה (שורש או משקל).	

תנ"ך לכיתה ט

תנ"ך			
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	דוגמאות והערות דידקטיות
הטקסט התנ"כי מאפיינים מבניים מאפיינים תוכניים מאפיינים לשוניים טקסטים תנ"כיים (2-3 טקסטים).	התלמיד יזהה את המאפיינים המבניים והתוכניים של הטקסט התנ"כי. התלמיד יחפש פרקים ופסוקים בתנ"ך. התלמיד יזהה את המאפיינים הלשוניים של הטקסט התנ"כי בתחומים השונים (פונולוגיה,	התלמיד יזהה את המאפיינים המבניים והתוכניים של הטקסט התנ"כי. התלמיד יחפש פרקים ופסוקים בתנ"ך. התלמיד יזהה את המאפיינים הלשוניים של הטקסט התנ"כי בתחומים השונים (פונולוגיה,	יש לבחור בשלושה טקסטים מקראיים שלא נלמדו בכיתה ח'. הכרת התופעות הלשוניות האופייניות לשפה התנכ"ית תסייע לתלמידים בהבנת התכנים של הטקסטים.

	מורפולוגיה, סמנטיקה ותחביר.		
--	-----------------------------	--	--

תכנית הלימודים בעברית לחטיבה עליונה

כיתות י-יב

מבוא

תכנית הלימודים להוראת העברית בחטיבה העליונה (כיתות י-יב) בנויה כהמשך טבעי לרצף התכנים הנלמדים בחטיבות הביניים. דבר זה מאפשר התבססות על הידע הלשוני אותו רכשו התלמידים בכיתות ז-ט, תוך הרחבתו והתמקדות בחיזוק ההבעה בעל-פה ובכתב, בלימוד פרקים מתנ"ך, בהכרת טקסטים ספרותיים, בפיתוח החשיבה ובהעשרת העולם הרגשי ועולמות הידע והתוכן של התלמיד.

מפתחי התכנית בקשו להביא תפיסה חדשה בהוראת השפה העברית בחינוך הדרוזי כלהלן:

- צמצום הגישה של **הוראת הדקדוק** כמטרה בפני עצמה והפחתת משקלו ביחידות הלימוד השונות.
- בתחום **הספרות והתנ"ך**, הוגדרו היצירות בפרקי החובה עליהם יבחנו התלמידים ביחידות הלימוד. נוסף על שיקולי התוכן, הופעלו בבחירת הטקסטים גם שיקולים סוגתיים, מבניים, רטוריים ולשוניים. יחד עם זאת, מפתחי התכנית נותנים **ערך רב לשיקול דעתו של המורה** בבחירת התכנים ובהתאמתם לתלמידיו ולהעדפותיו הוא. לכן גם בפרקי החובה **ניתנה למורה בחירה** מתוך מספר קבוע של יצירות.
- הושם דגש על גיוון בסוגי הטקסטים והיצירות ועל הכלים השונים שיש להקנות לתלמיד. אי לכך, אחת לכמה שנים ניתנת האפשרות **לשינוי היצירות** בפרקי החובה (לפי החלטת המפמ"ר וועדת המקצוע), כמו גם על שינוי הנושאים להעמקה ולהרחבה בתחום הספרות.
- לאור האפשרות לבחירה מרובה ומתוך מטרה להביא את התלמיד לרמות גבוהות של חשיבה, של השוואה בין טקסטים שונים ושל הפעלת שיקול דעת אישי, השאלות בספרות ובתנ"ך לא תתמקדנה בהכרח ביצירה ספציפית זו או אחרת, או בפרק מסוים, כפי שהיה נהוג עד כה. במקום שאלות אלו יתכנו **שאלות כלליות**, עליהן יכול התלמיד לענות לפי יצירות שונות.
- מצופה כי הגמישות, חופש הפעולה, היצירתיות, המגוון והעדפות התלמיד והמורה יבואו לידי ביטוי בחלקי התכנית שהם להעמקה ולהרחבה, בכללן כל היחידה החמישית וארבעה נושאים שונים בספרות ביחידות הלימוד השלישית והרביעית (שני נושאים בכל יחידה). ברוב הנושאים הללו כללו מפתחי התכנית יצירות מומלצות. בתי"ס המעוניינים ללמד יצירות אחרות, חייבים לקבל את אישור המפמ"ר.
- מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה יובא להלן קודם כל בחיתוך לפי נושאים ורק בתוך כל נושא לפי שכבות גיל. זאת במטרה להקל על מורים החפצים להרחיב בתכנים בכיתות י ליטול מהחומר הנלמד בשכבת הגיל הבאה, ביוצאנו מההנחה שעל פי רוב אותו מורה מלמד את התלמיד בשכבות י-יב.

מטרות תכנית הלימודים להוראת השפה העברית בחטיבה העליונה

כל המטרות בתחומי הידע, החשיבה, הרגש, החברה והתרבות שפורטו לעיל במבוא למפרט התכנים בחטיבת הביניים, משותפות אף לתלמידי החטיבה העליונה (ועיין שם). בנוסף, כלולות בתכנית הלימודים לחטיבה העליונה מטרות שהנן ספציפיות לשכבת הגיל הנדונה כלהלן:

- הקניית מיומנויות תקשורת ומיומנויות קריאה, הבעה בכתב ובעל פה המסייעות לתלמיד להשתלב בחברה ולנהל שיחה ותקשורת (רשמית, מדוברת, אלקטרונית וכתובה), במסגרות ובנסיבות מגוונות ואקטואליות.
- הצגת הספרות כמקצוע בעל מטרות וערך ייחודיים משלו ולא כאמצעי להוראת שפה בלבד. כשהמטרה היא, בין היתר: העשרת ידע העולם של התלמיד והפן התרבותי והרגשי שלו וזאת באמצעות התכנים הנלמדים בשלושת הז'אנרים של הספרות: שירה, סיפורת (כולל רומן) ומחזה; פיתוח רגישות ספרותית על ידי הבנה, פירוש והערכה של היצירות הספרותיות.
- פיתוח כישורי לומד עצמאי המחפש מידע, ממזג ומעבד אותו במטרה לתת מענה, בין היתר, לדרישות האקדמיה.
- יצירת מצבי למידה משמעותית ע"י: א. עיסוק בתכנים ובדילמות המתאימים לעולמם של המתבגרים; ב. קישור הטקסטים הכלולים בתכנית הלימודים לבין מציאות החיים שלהם והאקטואליה ועידוד התלמיד להציע פתרונות לבעיות המועלות בהן ולגבש עמדה ודעה אישיות כלפיהן; ג. זימון מצבי למידה חווייתית ומהנה, על ידי חשיפת התלמיד ליצירות ספרותיות מגוונות והתמודדות עם מצבים שונים הבאים לידי ביטוי ביצירות אלו.
- התמודדות עם שאלות ערכיות וגיבוש עמדות במישור האישי, הקבוצתי, הלאומי והאוניברסלי.
- טיפוח תלמידים המוכשרים בכתיבה יצירתית ועיונית של טקסטים מסוגים שונים ומתחומי חיים שונים כגון: שירים, ספורים, מכתב רשמי ומכתב אישי, יומן/בלוג דיגיטלי; חיבור עיוני בדגמים של טיעון (מידע, סיכום, יתרונות וחסרונות, בעיה ודרכי פתרון).
- פיתוח חשיבה לוגית (כגון באמצעות הבחנה בין קטגוריות, מיון פרטים לפי קטגוריות, הבנת עובדות ופירושן, זיהוי ויצירה של מבנים מדרגיים, הבנת רצף סיבתי והיקשים, ניתוח טיעונים ודעות, בניית טיעונים לוגיים, הסקת מסקנות הגיוניות, הכללה והפשטה - הן בעיסוק בטקסט, הן בעיסוק בתופעות הלשון).
- פיתוח מודעות לתהליכי הלמידה, הקריאה והכתיבה ומתן תגובה עליהם באופן ביקורתי (רפלקציה).

המלצות והצעות פדגוגיות להוראת העברית בחטיבה העליונה

הבנה והבעה בעל-פה ובכתב

- תחום ההבנה וההבעה נבדק באמצעות הנושאים: הבנת הנקרא, הבנת הנשמע וההבעה בכתב. תחום זה הוא הבסיס לכל פעילות לימודית בבית הספר ובלימודי המשך, והוא מהווה תנאי הכרחי להתפתחות תרבותית, להשתלבות חברתית ולתפקוד יעיל בחברה אוריינית ובעולם האקדמי. יותר משעניינו של תחום ההבנה וההבעה הוא הנחלת ידע – עניינו **בתהליכים, ברכישת אסטרטגיות, ב'מפגשים' של תלמידים עם טקסטים, בביטוי אישי ובמודעות עצמית**. העיסוק המונחה בקריאה, בכתיבה, בהאזנה ובדיבור – מסייע לתלמיד להתבונן בעצמו ובעולם הסובב אותו ותורם לפיתוח המודעות העצמית. דרך הכתיבה יכול התלמיד להביא לידי ביטוי מחשבות, חוויות, רגשות ולבטים אישיים. הקריאה, ההאזנה, הכתיבה והדיבור המתוכננים מסייעים לתלמיד לגבש את עמדותיו

בנושאים ערכיים ולעצב את השקפת עולמו. הם מזמנים התנסויות חברתיות חשובות ופיתוח של כישורים חברתיים, ובנוסף, תורמים לטיפוח הרגישות לזולת והסובלנות לדעות אחרות ולדרכי ביטוי שונות.

- מטרת לימוד ההבנה וההבעה בחטיבה העליונה לטפח תלמידים קוראים וכותבים עצמאיים, ביקורתיים, בעלי אמירה אישית, בעלי אוצר מילים רחב, בעלי יכולת לבטא את עצמם בשטף ברמה של דובר ילידי ובעלי תרבות דיבור. לשם כך, יש לזמן **משימות לימודיות מורכבות בעברית**, הכוללות מעבר בין אופנויות השפה; התבססות על טקסטים ממקורות שונים ומסוגים שונים; עיבוד והפקה של טקסטים.
- קיימת חשיבות לפיתוח **חשיבה עילית** (מטא-קוגניציה), הן בתהליך הקריאה הן בתהליך הכתיבה, דהיינו לפיתוח מודעות לפעולות החשיבה המתרחשות בעת הקריאה והכתיבה. כמו כן חשוב ומומלץ לייחד זמן ל**רפלקציה**, משמע להתבוננות עצמית של התלמיד במחשבותיו, ברגשותיו, בקשייו ובהחלטותיו שהיו כרוכים בתהליכים אלו – הן ביחס לתהליכי הקריאה והכתיבה, והן ביחס לעצם תהליך רכישת השפה וההתקדמות בו.
- ההבנה וההבעה בעל-פה ובכתב יושגו באמצעות **מעבר תכופ בין ארבע אופנויות השפה**: ההאזנה, הדיבור, הקריאה והכתיבה, בבחינת כלים שלובים. טקסטים נקראים ומושמעים, ישמשו נקודת מוצא להתבטאות התלמיד בעל-פה ובכתב. על התלמיד להקריא טקסטים בקול, לדווח עליהם במילותיו, לדון בהם, להגיב עליהם, לחוות דעה לגביהם, לשכתב אותם, להרצות עליהם בפני עמיתים, לרשום הערות, לסכם, לתמצת טקסטים ולמזג טקסטים.
- **הטקסטים** הכתובים והמושמעים **יילקחו מכל עולמות השיח**. דגש יושם על טקסטים עיוניים (כגון: מאמר מידע, מאמר טיעון, מאמר פרשנות וביקורת, ערך אנציקלופדי, תרשים, טבלה), אך גם על טקסטים שימושיים (הוראות, הדרכה, דף מידע, מכתב רשמי, קורות חיים, שאלון, מילוי טופס) ועל טקסטים של תקשורת ההמונים (ידיעה עיתונאית, כתבה, תעמולה, פרסומת). בכל המקרים, תהיה **עליה הדרגתית ברמת הטקסטים** – מטקסטים מעובדים ומקוצרים לשם לימוד, לטקסטים אותנטיים מורכבים, שאינם מעובדים. בדרך זו יכיר התלמיד את מאפייניהם הייחודיים של טקסטים מסוגים שונים, וילמד לכתוב על פי דגמיהם וכדוגמתם. פעילות זו תסייע לתלמיד לגלות עצמאות בהתמודדות עם הטקסטים השונים, הן כקורא והן כשומע, וכן בהתבטאויותיו בעל-פה ובכתב, כמו למשל בכתיבת עבודות בנושאים המעניינים אותו וביסוסן על מקורות בעברית אשר חפז ומצא בעצמו (באינטרנט ובספרייה).
- בתכנית הושם דגש על היבטיה ועל עקרונותיה של **הלמידה המשמעותית**. לכן ייכללו בה, בפרט בתחום הבנת הנקרא, גם טקסטים **מעולמות תוכן** מגוונים בעלי זיקה לתחומי דעת שונים (מדעי הטבע, החברה והרוח), למקצועות הלימוד בבית הספר (כגון: ספרות, גיאוגרפיה, כלכלה, היסטוריה ואזרחות), לעולם התרבותי הסובב את התלמיד ולתחומי העניין שלו (נושאים כאקטואליה, תקשורת, ספורט ופנאי, קולנוע, תיאטרון ומוסיקה, תרבות ואומנות, כישורי חיים, בריאות ורפואה, חינוך ופסיכולוגיה). רצוי שהטקסטים יהיו קרובים לעולמו של התלמיד, רלוונטיים, משמעותיים ומושכים – ועם זאת בעלי חשיבות כשלעצמם, באופן שיהיו עשויים לעורר שאלות ערכיות ולהעשיר את עולמו התרבותי של התלמיד.
- טיפוח **התקינות הלשונית והמודעות למשלבי הלשון** יבוא לידי ביטוי בתכנית זו במסגרת ההבעה בכתב ובעל-פה. הלומדים ישתמשו בידע הלשוני הנלמד ויסייעו בו בקריאה, בכתיבה ובהבעה בעל-פה, והלימוד יהיה כרוך כל העת בהרחבת אוצר המילים והביטויים. במסגרת זו חשוב לעודד את השימוש במילון ובאגרון (תזאורוס) ככלי עזר בהבעה. יש ללמד את התלמידים להסתייע אף בכלים ממוחשבים כדוגמת המתרגם ובודק השגיאות המותקנים בתכנת ה'וורד', והמילים הנרדפות הקיימות שמציעה תכנת 'בבילון' החינמית.

- בלימוד שפה, יש לכוון ולעודד את התלמיד להשתמש ב**ידע קודם** שהוא מביא עמו מניסיון חייו – בחינת 'מידע רקע' המאפשר להשלים פערים ומקל על הבנת הנקרא והנשמע. בד בבד, יש להקנות לתלמיד **כלים לניתוח טקסטים** (משמע: מאפיינים הקיימים בטקסט, שאיתורם מאפשר להפיק מידע עליו ולהיטיב להבין); ו**אסטרטגיות קריאה**, אשר ישמשו אותו בהפקת מידע מהטקסט ויתרמו להבנתו את הנקרא והנשמע. ההנחה היא שלטקסטים רבים יש מאפיינים משותפים, שהיכרות עמם תקל על התלמיד לפענח את מטרתו העיקרית של הטקסט, את תוכנו, לשונו, סגנונו ומבנהו. למרות המשותף, יש לשים לב ולבחור את אסטרטגיות הקריאה וכלי הניתוח האפקטיביים לכל טקסט בנפרד, ולא לעסוק בכולם באותו הטקסט.

כתיבה

- התלמיד ירכוש שלוש טכניקות של כתיבה, המתחלקות כל אחת לז'אנרים אופייניים לה, כדלקמן:
 - א. **כתיבה עיונית-מדעית** (ז'אנרים כגון: חיבור עיוני בדגמים של מידע, טיעון, תיאור תופעה, היבטים וכו', בדרכי ארגון של: סיבה ותוצאה, יתרונות וחסרונות, בעד ונגד וכו').
 - ב. **כתיבה שימושית-מעשית** (ז'אנרים כגון: מכתב בקשה, מכתב רשמי, מכתב למערכת, דף מידע, הזמנה, שאלון, ביקורת, קורות חיים)
 - ג. **כתיבה אישית-יצירתית** (ז'אנרים כגון: מכתב אישי, יומן רשמים, יומן-מסע, בלוג, סיפור קצר, פתגם, שיר).
- התלמיד יבחין בין הטכניקות השונות, יבין באופן עצמאי מתי ליישם כל אחת מהן וישלוט בכתיבה בהן על סוגיהן (הז'אנרים) השונים.
- יש לפתח את מודעות התלמיד **לסוגת הטקסט** כמו-גם **להקשר הנסיבתי** שבו מתרחשת הכתיבה (מטרת הכתיבה, קהל היעד, במה לה מיועד הטקסט), לפיהם יבחר את **הכלים הסגנוניים** ואת **המשלב הלשוני** המתאים.
- בניסוח מטלות הכתיבה יש להביא בחשבון את **אוצר המילים** ואת **ידע העולם** העומדים לרשות התלמיד.
- בהוראה יש מקום לדיון מקדים בנושא שמטלת הכתיבה עוסקת בו, בהעלאת רעיונות משותפת ובהכנה משותפת של רשימת מילים וביטויים.

ספרות ותנ"ך

- לימודי הספרות העברית והתנ"ך תופסים חלק נכבד מההוראה במקצוע העברית לדרוזים, ובהתאם לכך משקלם גדול אף בהערכה הסופית: משקלו של תחום **התנ"ך** 10 אחוז מתוך נושאי החובה בהיקף של שלוש יחידות, ו-40 אחוז מהבחינה של היחידה הרביעית. משקלו של תחום **הספרות** בלימודי העברית 20 אחוז מתוך נושאי החובה בהיקף של שלוש יחידות, 60 אחוז מהבחינה של היחידה הרביעית.
- לימודי הספרות והתנ"ך בעברית חשובים לתלמיד הדרוזי בארבעה היבטים שונים:
 - א. **בהיבט הלשוני**: התלמיד ייחשף לסגנונות ולרבדים שונים של השפה ובכך יעשיר את לשונו בצורה ניכרת. לימוד יצירות הספרות (קריאתם, ניתוחם, דיון בהם והערכתם) יערך בעברית ויתרום לטיפול מיומנויות ההבנה וההבעה בעל-פה ובכתב של התלמיד.

ב. **בהיבט התרבותי** : החשיפה לתנ"ך וליוצרים בעלי שם וליצירות מפורסמות שהפכו לקונוניים בתרבות היהודית, העברית והישראלית, תאפשר לתלמיד הדרוזי הן היכרות עם היצירה התרבותית העברית, היהודית והישראלית (כולל הדרוזית) לדורותיה, והן למידה על תרבויות אלו מתוך היצירות-עצמן.

ג. **בהיבט החברתי** : חלק נכבד מהטקסטים שנבחרו לתכנית הלימודים בעברית בבתי-הספר הדרוזיים, נלמד בבתי-הספר היהודים. על כן טקסטים אלו עשויים לשמש כמכנה משותף המגשר ומקרב בין התלמיד הדרוזי לבין התלמיד היהודי עמו ייפגש הן במהלך השירות הצבאי והן כאזרח החי במדינת ישראל.

ד. **בהיבט הרגשי-הערכי** : הספרות היא תחום המשקף ערכים מוסריים וחברתיים כלל-אנושיים. הוראתם מזמנת לתלמיד חוויה רגשית.

- בבחירת התכנים בספרות הושם דגש על נושאים ועל עולמות תוכן חשובים לתלמיד.
- בתכנית שולבו יצירות מהספרות העולמית, בתרגומן לעברית.
- כל היצירות שנבחרו מותאמות בתוכן לחברה הדרוזית המסורתית.
- בתנ"ך הושם דגש על פרקים בעלי חשיבות למסורת הדרוזית ולמורשתה.
- בתחום התנ"ך עומדת ההכרה כי הענקת השכלה מהמסורת הדתית היא חלק מההשכלה הכללית הנדרשת לפיתוח תלמיד משכיל.

מבנה התכנית לכיתות י-יב

התכנית כוללת חמש יחידות לימוד, בפירוט כדלקמן :

שלוש יחידות לימוד חובה : 3 יחידות לימוד העוסקות בשבעה נושאים שונים כלהלן :

א. הבנת הנשמע – 10%

ב. הבעה בעל-פה – 10%

ג. הבנת הנקרא – 15%

ד. דקדוק – 15%

ה. הבעה בכתב – 20%

ו. ספרות – 20%

ז. תנ"ך – 10%

ציון מקצוע העברית בהיקף של 3 יחידות לימוד **יתבסס על בחינה אחת בכתב** שמשקלה 90% מהציון הסופי, ועל **בחינה אחת בעל-פה** שמשקלה 10% מהציון הסופי.

יחידה רביעית, יחידת בחירה העוסקת בספרות ובתנ"ך עליה יבחן התלמיד בכיתה יב :

א. ספרות – 60%

ב. תנ"ך – 40%

יחידה חמישית, יחידת בחירה פנימית (בית ספרית). מטרתה של יחידה זו לזמן דרכי הוראה, למידה והערכה חלופיות, כדוגמת למידת חקר אשר משלבת יישום של כללי העבודה האקדמית בחקר כלשהו (ספרות או כל נושא אחר); למידה משולבת פרויקטים; פורטפוליו, ועוד.

בכל אחת מיחידות החובה והבחירה הוקצו 90 שעות למוד שנתיות.

להלן יפורטו התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה בחלוקה לפי נושאים ובנגזר מכך לפי יחידות לימוד, כדלקמן:

- א. לשון (לשלוש יחידות לימוד – כיתות י-יא)
- ב. הבנת הנקרא, הבנת הנשמע וההבעה בעל-פה ובכתב (לשלוש יחידות לימוד – כיתות י-יא)
- ג. ספרות (לשלוש ולארבע יחידות לימוד – כיתות י-יב)
- ד. תנ"ך (לשלוש ולארבע יחידות לימוד – כיתות י-יב)
- ה. יחידה חמישית

מפרט התכנים בלשון לכיתות י-יא (3 יחידות לימוד חובה)

שלא כמו ביסודי ובחטיבת הביניים, לימוד הלשון העברית אינו מהווה מטרה לכשעצמה בחטיבה העליונה. הוחלט כי משקל נושא הלשון יצומצם בהערכה, מתוך תפיסה שאינו אלא מכשיר עזר להבעה בכתב ובעל-פה, והוא יילמד בהקשר זה.

הטבלאות להלן מציגות את המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה בנושאי הלשון לכיתות י ו-יא, בחלוקה לפי הנושאים הבאים: א. תורת ההגה (פונולוגיה); ב. תורת הצורות (מורפולוגיה); ג. תורת המשמעויות (סמנטיקה); ד. תחביר.

א. תורת ההגה (פונולוגיה)

תורת ההגה (פונולוגיה) לכיתה י		
תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הגייה נכונה	הגה, עיצור, תנועה, אם-קריאה , מפיק, הברה, טעם, מלרע, מלעיל. שוואים: נח, נע ומרחף. דגשים: קל וחזק, חזק תבניתי וחזק משלים. התנועות: הכרת שמות התנועות וסוגי התנועות (ארוכות קצרות, גבוהות ונמוכות). ההברה: חלוקה להברות – הברה פתוחה והברה סגורה הטעם: מלעיל ומלרע	היגוי נכון של מילים (בכתיב חסר ומלא). הקראה קולית תקנית של טקסטים מנוקדים (תנ"ך ושירה) וחסרי ניקוד (פרוזה).
תופעות לשוניות מיוחדות (מורפו-פונטיקה)	חוקי חטוף: ריחוק טעם ופרה-טוני	זיהוי התופעות הלשוניות: חוקי החטוף

תורת ההגה (פונולוגיה) לכיתה יא		
תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
הגייה נכונה	מפיק. שוואיים: נח, נע ומרחף . דגשים: קל וחזק, חזק תבניתי וחזק משלים.	היגוי נכון של מילים (בכתיב חסר ומלא). הקראה קולית תקנית של טקסטים מנוקדים (תנ"ך ושירה) וחסרי ניקוד (פרוזה).
תופעות לשוניות מיוחדות (מורפו-פונטיקה)	הידמות: מלאה וחלקית; התמזגות עיצורים, בידול, הנמכת תנועה. מפיק ופתח גנובה	זיהוי התופעות הלשוניות: הידמות, בידול, התמזגות, הנמכת תנועה, תשלום-דגש.

	החטפים : חטף פתח, חטף קמץ, חטף סגול דגש חזק : דגש משלים (במקום אות נשמטת), דגש תבניתי (בבנינים דגושים וכו')	
אותיות השימוש	ה' הידיעה, ה' השאלה, ו' החיבור, אותיות בכ"ל, אות השימוש מ', אות השימוש ש'.	התייחסות לאותיות השימוש ולניקודן בקריאה ובכתיבה.

ב. תורת הצורות (מורפולוגיה)

תורת הצורות (מורפולוגיה) לכיתה י		
תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
מערכת הפועל	שורש, מוספיות, בנין, זמן, כינויים, משקל פעלים עומדים ופעלים יוצאים, זמני הפועל ודרכיו, הגופים והבניינים.	הכרת גזרות הנחים והחסרים. גזירת וניתוח פועל בגזרת השלמים. שיכול אותיות בבנין התפעל. הערה : מומלץ לסיים את כל גזרת השלמים כולל השלם הגרוני עד סוף כיתה י'. הקניית ידע כללי על גזרת השלמים, החסרים והנחים, על הוראות הבניינים (הוראות העיקריות של כל בניין). נטיית הפעלים בכל הבניינים והזמנים (גזרת השלמים, כולל השלם הגרוני וגזרת החסרים). זיהוי השם על כל סוגיו : יחיד ורבים, זכר ונקבה, נפרד ונסמך.
דרכי תצורה של שמות	דרכי תצורה, גזירה קווית, גזירה מסורגת.	הבחנה בין שמות על פי דרכי התצורה שלהן : דרכי תצורה, גזירה קווית, גזירה מסורגת.
מין ומספר בשמות	צורני, נטייה, יחיד, רבים, זכר, נקבה	התאמת שם התואר לשם העצם בהתאם למין ולמספר.
שם המספר	זכר, נקבה, המספר החלקי, המעורב, מספר יסודי, סידורי (סודר), זוגי, ימות השבוע, חודש, שנה	שימוש נכון בקריאה ובכתיבה במספרים (זכר, נקבה, המספר החלקי, המעורב, הכפילי (פי), מספר יסודי, סידורי (סודר), זוגי, ימות השבוע, חודש, שנה). התייחסות לשם המספר באמצעות תרגול במשפטים משובשים.

תורת הצורות (מורפולוגיה) לכיתה יא

תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
מערכת הפועל	גזרות הפועל: שלמים, נחים, חסרים.	חזרה על הפועל השלם הגרוני. נטיית הפועל השלם בכל הבניינים, נטיית השלם הגרוני וגזרת החסרים והנחים.
	שורש מרובע, הכפלת השורש, משקל 'שפעל', שורש תנייני.	זיהוי פעלים מרובעים, כפולים ומורכבים (מדובר בהיכרות בלבד, לא בדרישה לגזירה ולניתוח). זיהוי סוגי המרובעים, על פי דרך היווצרותם.
דרכי תצורה של שמות	שאיילה משפה זרה, שורש ומשקל, בסיס וצורך גזירה, הלחם/הרכב בסיסים, ראשי תיבות/נוטריקון.	הבחנה בין שמות על פי דרכי התצורה שלהן.
משקלים נבחרים של שמות	משקל, משמעות, צורני גזירה ומשמעויותיהם.	ציון המשקל והמשמעות של שמות הכתובים במשקלים הבאים: קָטַל (בעלי מלאכה), קָטַלְת (מחלות) מְקַטֵּל (שם מקום), מְקַטֵּל (כלים ומכשירים), קָטַל (שם תואר), קָטַלְת (הקטנה וצמצום התכונה), קָטַל (צבעים), קָטַל (מקצועות), קָטַל (מחלות).

ג. תורת המשמעויות (סמנטיקה)

תורת המשמעויות (סמנטיקה) לכיתה י		
תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
מילים מרובות משמעות	הומונימיה, הומופון, פוליסמיה, דו-משמעות מילולית.	הבחנה בין ערך הומונימי לערך פוליסמי. זיהוי דו/רב משמעות בטקסט: (לשון נופל על לשון, הומונימיה, הומופון, פוליסמיה, דו-משמעות מילולית).
ניבים ופתגמים	פתגם, אמירת חז"ל, רובד, עברית מדוברת, עברית ספרותית.	הכרת ניבים ופתגמים (פתגם, אמירת חז"ל) ושימוש בהם ברבדים שונים (משלב לשוני: עברית ספרותית ומדוברת).
יחסים בין משמעויות	מילים נרדפות, ניגודים, שדה סמנטי, הקשר.	הבחנה ביחסי המשמעות בין המילים ובניית משפטים בהתאם.
מילונאות	ערך, תת-ערך, משמעות סמנטית, צורה מורפולוגית.	הכרה והבנה של המושגים: ערך, תת-ערך, משמעות סמנטית, צורה מורפולוגית. שימוש במילון חד-לשוני עברי-עברי.

תורת המשמעויות (סמנטיקה) לכיתה יא		
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
מילים מרובות משמעות	לשון נופל על לשון, הומונימיה, הומופון, פוליסמיה, דו-משמעות	הבחנה בין ערך הומונימי לערך פוליסמי. זיהוי דו/רב משמעות בטקסט.

	מילולית	הכרת המושג הומונימיה (ביצירות ספרות), כצימוד (שירת ימי-הביניים) ולשון נופל על לשון. הכרת המושג פוליסמיה : סמל, מוטיב, מילה טעונה.
ניבים ופתגמים	פתגם, אמירת חז"ל, משלב לשוני	הכרה ושימוש (בהבעה בע"פ ובכתב) בניבים ופתגמים ברבדים שונים (עברית ספרותית ומדוברת).
יחסים בין משמעויות	מילים נרדפות, ניגודים, היכללות, שדה סמנטי, הקשר	הבנת יחסי המשמעות בין המילים ובניית משפטים בהתאם. זיהוי השדה הסמנטי של מילים.
מילונאות	ערך, תת-ערך, משמעות סמנטית, צורה מורפולוגית, תקופה – מקור המילה (לשון המקרא, חז"ל, ימי- הביניים, עברית-חדשה)	שימוש כהלכה במילון חד-לשוני עברי-עברי. הכרת דרכי העבודה במילונים אינטרנטיים (כגון מורפיקס, רב-מילים, בבילון) ; שימוש במילון ובמילים הנרדפות בקובץ וורד.

ד. תחביר

תחביר לכיתה י		
תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
סוגי משפטים	משפט פשוט, מחובר ומורכב. משפט תמיהה, משפט קריאה.	הכרת סוגי המשפטים : משפט פשוט, מחובר ומורכב. הבנת יחסים לוגיים בין משפטים ופסקאות.
תפקידים תחביריים	נושא, נשוא, מושא, תיאורים למיניהם (ת. מקום, ת. מידה, ת. תכלית, ת. סיבה, ת. אופן, ת. תנאי, מציין מצב). טפלי המשפט : מושא, לוואי, תיאורים, אוגד, פנייה, הסגר, קריאה.	הכרת התפקידים התחביריים במשפטים פשוטים, מחברים ומורכבים : נושא, נשוא, מושא, תיאורים למיניהם. זיהוי קפ"ה : קריאה, פנייה והסגר ופיסוקם.

תחביר לכיתה יא		
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
סוגי משפטים	המשפט הפשוט הפועלי משלימי שם עצם (לוואי, תמורה). שחבור המשפט הפשוט משפט שמני	הכרת סוגי המשפטים : משפט פשוט, מחובר ומורכב. הבנת יחסים לוגיים בין משפטים ופסקאות.

	משפט ייחוד משפט כולל	
הכרת התפקידים התחביריים במשפטים פשוטים, מחוברים ומורכבים : נושא, נושא, מושא, תיאורים למיניהם. זיהוי 'קפ"ה': קריאה, פנייה והסגר ופיסוקם. כתיבת טקסט ופיסוקו כהלכה.	תיאורים נושא מורחב נושא סתמי	תפקידים תחביריים

מפרט התכנים בנושאי הבנת הנקרא, הבנת הנשמע וההבעה בעל-פה ובכתב

לכיתות י-יא (3 יחידות לימוד חובה)

להלן מפרט התכנים, המושגים המרכזיים, המיומנויות וכישורי החשיבה בנושאי הבנת הנקרא, הבנת הנשמע וההבעה בעל-פה ובכתב לכיתות י ו-יא, בחלוקה לטבלאות לפי אופנויות השפה: א. קריאה והבנת הנקרא; ב. כתיבה והבעה בכתב; ג. האזנה ודיבור.

א. הבנת הנקרא

קריאה והבנת הנקרא לכיתה י			
תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה	
טרום-קריאה	הקשר הטקסט: כותרת, במה, כותב, קהל יעד.	קריאה מרפרפת וסוקרת שמטרתה קבלת מידע כללי על אודות הטקסט. קריאה מעמיקה שמטרתה הכרת הטקסט לעומק. קריאת טקסטים והבנת הקשר הטקסט ואופן ההיצג שלו. הבחנה בין במות שונות (מדעיות-אקדמיות, מקצועיות ועממיות). זיהוי מראי מקום ביבליוגרפיים. קישור הנושא עם ידע קודם.	
קריאה	סיפורת, שירה, תנ"ך , טקסט עיוני	הכרת טכניקות קריאה שונות. קריאה של טקסטים מסוגים שונים: מנוקדים ולא מנוקדים, בהטעמה ובהתאמה לתוכן (טקסטים עיוניים, פרקים מן התנ"ך, סיפורת, שירה). קריאה תקנית והתייחסות לסימני הפיסוק. הגייה נכונה (קריאה בקול) ורהוטה.	
מאפייני טקסט	הקשר הטקסט	במה בה התפרסם, הכותב, קהל היעד הכרת הכותב, תקופתו ותרבותו לצורך הגישה הביוגרפית והסינתטית בחקר טקסטים.	
	היצג של הטקסט	מידע חזותי, עיצוב גרפי, איורים, מפות, תמונות. איתור היצגים חזותיים והבנת תפקידם בטקסט.	
	סוג הטקסט (טיפולוגיה)	מאפיינים ז'אנריים: טקסט מידעי, טקסט טיעוני, מכתב, מאמר, עלון, טקסט מדריך- הכרת מאפיינים ז'אנריים. זיהוי סוג וסוגת הטקסט על פי תבניות ומאפיינים ז'אנריים.	

	חזרה והעמקה	מפעיל, הוראות, כתבה עיתונאית, הרצאה, נאום, שיחה, פרסומת, סיפור, רשימה, סיפור עם, פתגם, משל, שיר	הבנת משמעותם של זיגורים שונים ויכולת להבחין ולחשוות ביניהם.
	תוכן	כותרות, רעיון מרכזי, מילות ומשפטי מפתח, רצף אירועים וטיעונים, סיכום, תמצות	ניתוח והפקת מידע מתוך הטקסט. זיהוי עיקר וטפל. הבנת הטקסט על משמעויות השונות. סכום הטקסט במילים של התלמיד.
	מבנה	פרקים, חטיבות, פסקאות, סעיפים. פתיחה, גוף וסיום. אקספוזיציה, התרה עלילה, שלבים, סיבוך, השעייה, שיא. משל ונמשל. מילות קישור, מאזכרים, סעיפים, כותרות משנה.	זיהוי חלקי הטקסט והבנת היחסים שביניהם כגון : חלוקה לפרקים, לחטיבות, לפסקאות, לסעיפים ; פתיחה, גוף וסיום. זיהוי חלקי הטקסט הסיפורי והבנת תפקידם ביצירה, כגון : אקספוזיציה, עלילה ושלביה, משל ונמשל. זיהוי המבנה הלוגי של הטקסט השלם והבנת הקשרים הלוגיים בין חלקיו. זיהוי והבנת הקישוריות בטקסט (מילות קישור, מאזכרים, חלוקה לסעיפים, כותרות משנה.
	נימה ומסר	טקסט אובייקטיבי, טקסט סובייקטיבי. עובדה, דעה, טענה. נימה, מסר, גלוי, סמוי.	הבחנה בין טקסט אובייקטיבי לבין טקסט סובייקטיבי. הבחנה בין עובדה לדעה. זיהוי עמדת הכותב. זיהוי נימת הטקסט ומטרותיו. איתור מסרים גלויים ומסרים סמויים בטקסט. דיון על תוכן הטקסט והבעת דעה/עמדה אישית, תוך נימוק והסבר.

קריאה והבנת הנקרא לכיתה יא		
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
טרום-קריאה	הקשר הטקסט	קריאה מרפרפת וסוקרת שמטרתה קבלת מידע כללי על אודות הטקסט.
		קריאה מעמיקה שמטרתה הכרת הטקסט על רבדיו

		הגלויים והסמויים.
קריאה	הטעמה, ניקוד, טון, גיוון, רובדי לשון.	קריאה בקול, בהטעמה ובהתאם לתוכן, טקסטים מנוקדים ולא מנוקדים מסוגים שונים (כגון: טקסטים עיוניים, פרקים מן התנ"ך, סיפורת, שירה). קריאה מתוך אמצעים דיגיטליים כגון הקלטה והסרטה. זיהוי מראי מקום ביבליוגרפיים. קישור הנושא עם ידע קודם.
הקשר הטקסט	ספר, עיתון-יומי, שבועון, כתב-עת, אתר אינטרנט, ערוץ תקשורת; תקשורת המונים או תקשורת בין-אישית; במה אקדמית שפיטה, במה פופולארית.	זיהוי הבמה שהטקסט התפרסם בה או דרכה הועבר והבנת השלכותיה ומשמעויותיה מבחינה ביבליוגרפית ואקדמית. הכרת הכותב, תקופתו ותרבותו לצורך הגישה הביוגרפית והסינתטית בחקר טקסטים.
	סביבה חברתית ותרבותית, נסיבות רשמיות / לא רשמיות	זיהוי כותב הטקסט, זמן, מקום ונסיבות כתיבתו של הטקסט וקישור לידע קודם.
	קהל ספציפי (הגבלה בנסיבות, בזמן ובמקום), טקסט זמני/על-זמני, טקסט ייעודי / חוצה גבולות ותרבויות	זיהוי קהל-היעד לו נועד הטקסט.
היצג הטקסט	מידע חזותי, עיצוב גרפי, איורים, שרטוטים, תמונות, טבלאות, קריקטורות, תרשימים.	זיהוי מרכיבים חזותיים של הטקסט והבנת תפקידם, משמעותם ותרומתם לטקסט.
סוג הטקסט (טיפולוגיה)	טקסט מידעי, טקסט טיעוני, מאמר, קורות חיים, עלון, כתבה עיתונאית, הרצאה, נאום, דיאלוג, מונולוג.	זיהוי סוג וסוגת הטקסט על פי תבניות ומאפיינים ז'אנריים.
תוכן	הנושא הנדון, נימת הכתיבה, קהל היעד.	ניתוח והפקת מידע מהכותרת ומכותרות המשנה. זיהוי נימת הכתיבה (שיווק, פרסומת, אירוניה, פרודיה, ביקורת וכד').
	עולמות תוכן	זיהוי עולם התוכן שהטקסט עוסק בו (כגון ספורט, מדע, חברה, כלכלה, בריאות, טכנולוגיה וכו').
	עיקר, טפל, משפטי תימוכין	איתור הרעיון המרכזי (היגד-העל) של הטקסט.

משפט מפתח, מילת מפתח, מושג מרכזי.	סימון מילות ומשפטי מפתח בכל פסקה.	
רצף, כרונולוגיה, לפני, אחרי, סיבה, תוצאה	הבנת רצף הטיעונים / השתלשלות האירועים בסדר כרונולוגי.	
תמצית, טבלת רשת, סיכום בורר, סיכום ממזג.	סיכום הטקסט ותמצותו.	
מבנה הטקסט	תוכן עניינים, ביבליוגרפיה, נספחים, הערות שוליים / סוגריים, פרקים, חטיבות, פסקאות, סעיפים; פתיחה, גוף וסיום; עלילה ושלביה, משל ונמשל.	זיהוי חלקי הטקסט והבנת היחסים שביניהם.
	עיונות/ניגוד-יתרונות/חסרונות-בעד/נגד, בעיה ופתרון, סיבה ותוצאה, טענה והוכחה/נימוקים, הכללה ופירוט, השוואה, תופעה והסבריה/היבטים שונים, רצף כרונולוגי.	הכרת מאפיינים מבניים מסוגים שונים. זיהוי המבנה הלוגי של הטקסט השלם והקשרים הלוגיים בין חלקיו.
	קישוריות ולכידות, מאזכרים, חלוקה לסעיפים, כותרות משנה.	זיהוי והבנת הקישוריות בטקסט. הכרת קשרים ומילות יחס האופייניות למבנים שונים והבנת משמעותם ותפקידם כמארגני טקסט.
	ניגוד, נרדפות, הקבלה, יחס מדרגי, יחס בין עיקר לטפל.	זיהוי יחסים בין מונחים או מבעים בטקסט.
	שאלת שאלות ודיון	הערכת המבנה והסגנון של הטקסט. ניהול דיאלוג עם הטקסט והערכתו, מתוך הסתמכות על ידע העולם של הקורא. הבעת דעה ונקיטת עמדה אישית לגבי תוכן הטקסט והנמקתן.
	אובייקטיבית, סובייקטיבית, עובדה, דעה, נימה	הבחנה בין טקסטים. זיהוי מידת המעורבות של כותב הטקסט, וריחוק/קרבתו אל הנאמר.
נימת הטקסט		

		הנמקת הדברים באמצעות דוגמאות מהטקסט. זיהוי עמדת הכותב ודיון על משמעויותיה ומטרותיה הגלויות והסמויות. הנמקת עמדת הכותב באמצעות הוכחות מתוך הטקסט. זיהוי נימת הטקסט ודיון על משמעויותיה ומטרותיה הגלויות והסמויות. הנמקת נימת הטקסט באמצעות הוכחות מתוך הטקסט.
מטרות ומסרים בטקסט	ניטרלי, בעד-תומך, מזדהה, נגד-שלילי, מוחה, קובל, דוחה, פוסל, מתלונן, מסתייג, חולק על, מבקר. אירונית, אופטימית, פסימית, ספקנית, ביקורתית, עוקצנית, רגשנית, מזלזלת, היתולית, תוקפנית הקניית ידע, מסירת מידע, העלאת טענה, מתיחת ביקורת, מתן הוראות והסברים, השפעה ושכנוע, סיפור, בידור. מסרים גלויים ומסרים סמויים.	זיהוי מטרת הטקסט. איתור מסרים גלויים וסמויים.
דרכי עיצוב	רובד/משלב לשוני גבוה, נמוך, סלנג, לשון תקנית, לשון עממית ביטויים מעצימים / סופרלטיבים ; מילים טעונות רגשית ; רמיזות וקונוטציות מקראיות ותרבותיות ; סלנג וחרירה משלבית, פניה, מבנים תחביריים מיוחדים. חזרה, אנאפורה, אפיפורה, תקבולות לסוגיהן, ניגודים, היכללות ; שדה סמנטי, סמל, מוטיב ; דימוי, מטאפורה, האנשה, השאלה ; חריזה, אליטרציה / לשון נופל על לשון.	אפיון הרובד/המשלב הלשוני בטקסט. זיהוי שיקולים מגמתיים בבחירה באוצר המילים ובסגנון הכתיבה. זיהוי אמצעים רטוריים והבנת תרומתם להבלטת המסר של הטקסט.

ב. כתיבה

כתיבה והבעה בכתב לכיתה י			
תת נושא		מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
כתיבה	כתיבה עיונית-מדעית (טיעון)	חיבור, יסוד מארגן, פתיחה, סיום	כתיבת חיבורים/ טקסטים (המורכבים ממספר פסקות) על-פי יסודות מארגנים שונים.
	כתיבה שימושית-מעשית (מכתב רשמי)	מכתב רשמי, מוען, נמען, מבנה	חיבור מכתב רשמי בהתאם למוסכמות הכתיבה.
	כתיבה אישית-יצירתית	מכתב אישי, יומן, סיפור קצר, שיר	פיתוח כתיבה יצירתית בסוגים שונים. הבעה אישית בנושאים רלוונטיים לעולמו של התלמיד ומתחום התעניינותו.

כתיבה והבעה בכתב לכיתה יא		
תת-נושא		מושגים מרכזיים
כתיבה		פתיחה, סיום, פסקה, משפט מפתח
הקשר הטקסט		במה, כותב, קהל יעד
מאפייני טקסט		מאמרים עיוניים, טקסט מידעי, טקסט טיעוני, דו"ח, קורות חיים, גרפים וטבלאות, סיפור קצר, יומן, עלון, כתבה עיתונאית, הרצאה, נאום, דיאלוג, מונולוג.
ארגון טקסט		תוכן עניינים, מבוא, פסקאות, סעיפים ; פרקים, חטיבות, פתיחה, גוף וסיום ; רשימה ביבליוגרפית, נספחים, הערות שוליים / סוגריים.
מיומנויות וכישורי חשיבה		כתיבה של טקסטים מסוגים שונים ברהיטות בבהירות ולפי כללי הכתיבה והסוגה, וזאת בהיקף של מינימום חמש פסקות (כולל פתיחה וסיום). בחירת יעוד הטקסט וקהל היעד. זיהוי סוג הטקסט (טיפולוגיה), כתיבת טקסטים מסוגים שונים על פי תבניות ומאפיינים ז'אנריים (יש לשלב כתיבה בכלים דיגיטאליים- כגון במצגות PowerPoint, 'בלוג' = יומן אינטרנטי) קביעת מבנה הטקסט.

קביעת תבנית הכתיבה והמבנה הלוגי של הטקסט.	סיבה ותוצאה, היבטים, בעד ונגד (עימות), בעיה ופתרון, טיעון ושכנוע.	
קביעת הקישוריות בטקסט.	קישוריות ולכידות מאזכרים, חלוקה לסעיפים כותרות משנה.	
התאמת נימת הטקסט לסוגה ולמטרות שונות.	אובייקטיביות, סובייקטיביות, עובדה, דעה, נימה, מסר גלוי, מסר סמוי, ביקורת, אירוניה, תמיכה, הפרכה, חיזוק.	נימת הטקסט
שימוש ברובד/משלב הלשוני בהלימה למטרת הטקסט, נימתו וסוגו.	רובד/משלב לשוני גבוה, נמוך, סלנג.	רמת לשון

1. האזנה ודיבור

האזנה ודיבור לכיתה י		
תת נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
דקלום	שיר, פרקי תנ"ך, פתגמים	דקלום שירים ופתגמים ממקורות שונים
שיחה	אקטואליה, אירוע, חדשות, ספור	השתתפות פעילה בשיחה בנושאים שונים (אקטואליים, בית-ספרים, חברתיים, כלכליים, ספרותיים).
דיון	הקשבה כבוד לשונה (בעמדותיו, דעותיו, תפיסותיו, תרבותו ומוצאו).	השתתפות פעילה בדיון על אודות נושאים שנויים במחלוקת, תוך שמירה על כללי שיח מכבד. הבעת דעה אישית בנושא, נימוק והסבר. הבעת עמדה בעד/נגד.
דיווח	אירועים, סרטים, עלילת ספרים	תיאור אירועים, סרטים, עלילת ספרים וכדומה. פירוש והבעת דעה אישית. סכום ותמצות.
הצגה	משחק תפקידים, הדמיה	השתתפות במשחקי תפקידים, בהדמיית מצבים ובהצגת סיפורים קצרים.
הרצאה	עניין אישי, מחקר, תמצות, סכום, בחירות, ענייניות, מיקוד	הצגת נושאים שהתלמיד העמיק בהם מתוך עניין אישי או מחקר וקריאה.

האזנה ודיבור לכיתה יא		
תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה

הבנת הנשמע	נאום, הרצאה, חדשות, סרט	האזנה לטקסטים מסוגים שונים ודיון בהם.
הבעה בעל פה	שווה, שונה, ייחוד	השוואת טקסטים, עלילות, מוצרים וכדומה
	דעה, עובדה, מבנה, מצגת, נתונים, גרף, תרשים, טבלה	הרצאה על נושאים שהתלמיד העמיק בהם (מתוך עניין אישי, אקטואליה, מחקר, קריאה).
	משפט שופט, סנגור, קטגור, נאשמים, תובעים, קהל עדים); המחזה (במאי, עורך, שחקן, תפקיד). ראיון (מראיין, מרואיין, נושא, שאלה, תגובה)	הצגת שיח מובנה : המחזות משפט לרכיביו. הצגת המחזות בפני הכיתה באופן חי ומוסרט (קטעי וידאו מוקלטים מראש). עריכת ראיונות מובנים בנושאים רלוונטיים לעולמו ולתחום עניינו של התלמיד.

מפרט התכנים בספרות לכיתות י-יב (יחידות 3 ו-4)

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
לשון הטקסט הספרותי	משמעות, רצף, הקשר	פירוש משמעות כל מילה (בשירה) וכל משפט (בפרוזה) ופענוח הקשרם הכולל.
	רובד לשוני גבוה, נמוך, עיצוב	זיהוי רובדי לשון והבנת משמעותם לאפיון ולדרכי עיצוב בטקסטים.
	דו משמעות, רב משמעות, גלוי, סמוי	איתור משמעויות גלויות וסמויות בטקסט ספרותי ודיון בהם.
	ארמז מקראי (אלוהי), שיבוץ סתמי, שיבוץ טעון	זיהוי ארמזים (בשירת ימיה"ב: שיבוצים) והבנת מטרת השימוש בהם בטקסט.
	מקצב (ריתמוס), משקל היתדות והתנועות, לחן, טמפו, חזרה קצבית	פיתוח רגישות לזיהוי מקצבים ומשקלים. הכרת סוגי משקלים (אין צורך בזיהוי ובקביעת סוגי משקל, לדעת את המונח ומקורו בשירה הערבית בלבד).
מבנה הטקסט הספרותי	סוגה (ז'אנר), שיר, סיפור קצר, סיפור פואנטה, רשימה, רומן, בלדה, סונטה, קטעה/מקטועה, שיר קינה, שיר חתונה, שיר התפארות, שיר קודש, מחזה, קומדיה, טרגדיה.	אבחנה בין סוגות לפי קריטריונים ספרותיים קבועים והשוואה ביניהן.
	תת-סוגה (תת-ז'אנר). בשירה: בית, טור, דלת וסוגר, חריזה, חזרות. בפרוזה: עלילה, אקספוזיציה (פתיחה מראשית הדברים, מאמצע ומהסוף), בעיה (ראשית ומשנית), סיבוך, השהייה, שיא, התרה, סוף (פתוח, סגור).	זיהוי רכיבי כל סוגה, איתורם בטקסטים וניתוח משמעותם.
	שבירת מבנה בית, בית מתקצר, שיר / סיפור מעגלי.	איתור שינויים וחריגות במבנה והבנת משמעותם לפירוש הטקסט.
היבט טקסטואלי	משמעות, עלילה, אוריה, האני השר/הדובר, מוען, נמען, זמן, מקום. מספר: עד, גיבור, יודע כל; מתערב / בלתי מתערב; מהימן / בלתי מהימן. דמויות: שטוחה, עגולה;	איתור מרכיביו הטקסטואליים של הטקסט. ניתוח המשמעות העולה מהם ופענוח משמעותם הכוללת.

	ראשית, משנית, שולית, קיבוצית. דרכי אפיון: ישיר, עקיף. תיאורים ומשמעותם.	
איתור הרעיון הכללי בטקסט, הסברתו, סיכום והערכתו.	מסר / רעיון כללי: חברתי, חינוכי, ערכי, דתי, לאומי וכו'. גלוי וסמוי.	
זיהוי ואיתור אמצעים אומנותיים (קישוטי הטקסט) וניתוח תרומתם להבנת היצירה והמסר. הבחנה בין אמצעים פואטיים ציוריים לאמצעים פואטיים צליליים.	חרוז (מבריא, מסורג, צמוד, חובק), מצלול, צימוד/לשון נופל על לשון. חזרה, אנאפורה, אפיפורה. דימוי, האנשה, מטאפורה, סמיכות-מטאפורית, מטונימיה וכו'.	היבט אומנותי
יצירת זיקה בין החומר הנלמד לבין עולמו האישי של התלמיד, חוויותיו וניסיון חייו. מתן אפשרות להבעת רגשות אישית מנומקת של התלמיד, בכללן הנאה, הזדהות, הסתייגות ודחייה, נקיטת עמדה וכדומה.	הזדהות, אי הסכמה, הבעת עמדה.	היבט רגשי

היצירות

בטבלאות להלן מקובצות היצירות לפי יחידות הלימוד, ובחלוקה לפי נושאים שונים.

חלק מהנושאים הם פרקי חובה אך נתנה למורה בחירה מתוך מספר קבוע של יצירות.

ביחידה השלישית יש ללמד ששה שירים + שלושה סיפורים לבגרות.

ביחידה הרביעית יש ללמד שמונה שירים + שלושה סיפורים, כמפורט בטבלה.

חשוב לציין שהשאלות בספרות בבחינת הבגרות יכולות להיות כלליות ולא בהתייחס ליצירה ספציפית כפי שהיה עד כה.

ועוד, אחת לכמה שנים יעשו שינויים (ע"י המפמ"ר) בשירי החובה ונושאים/קבוצות.

במסגרת ההרחבה וההעמקה (רשות), מציעה התכנית שני נושאים שונים בכל יחידה. ברוב הנושאים הללו כללו מפתחי התכנית יצירות מומלצות. בתי"ס המעוניינים ללמד יצירות אחרות, חייבים לקבל את אישור המפמ"ר.

יחידת ספרות א - 3 יחידות חובה

שירה

נושאים/קבוצות	רשימת השירים
א. שירת ימי הביניים חובה 2 שירים מתוך 4	• בלכתי לחזות אחי – שמואל הנגיד [שיר קינה] • הים ביני ובינך – שמואל הנגיד [שיר קינה] • יפה תיפה – יהודה הלוי [שיר חתונה] • בעת חשק יעירני – אבן כלפון [שיר חשק] (כל השירים מתוך: שירמן חיים, השירה העברית בספרד ובפרובנס, מוסד ביאליק, 1960 וכן פרויקט בן יהודה)
ב. שירי חשבון-נפש, התבוננות וניסיון חיים חובה 2 שירים מתוך 4	• צנח לו זלזל – ביאליק (שירים, מהדורה מדעית, דביר, תשמ"ג-תש"ן וכן פרויקט בן יהודה). • אני מאמין – טשרניחובסקי (שירי טשרניחובסקי, דביר, תשכ"ח וכן פרויקט בן יהודה) • ואולי לא היו הדברים מעולם – רחל (שירת רחל, דבר, 1977; וכן: פרויקט בן יהודה) • אומץ – יהונתן גפן
ג. הורים וילדים חובה 2 שירים מתוך 4	• לתמונת אמא – לאה גולדברג (שירים, ספרית פועלים, 1973) • רגע אחד – נתן זך (כל השירים ושירים חדשים, הקיבוץ המאוחד, תשס"ט) • מלון הורי: אבי – יהודה עמיחי (פתוח סגור פתוח, שוקן תשנ"ח) • מלון הורי: אמי – יהודה עמיחי (שם)
ד. זוגיות - אהבה ופרידה המלצות לבחירה ולהעמקה	• עיניה – ביאליק (שירים, מהדורה מדעית, דביר, תשמ"ג-תש"ן וכן פרויקט בן יהודה). • יום יום אני הולך למעונך – פיכמן (כתבי יעקב פיכמן, דביר תש"ד) • זמר נוגה – רחל (שירת רחל, דבר, 1977; וכן: פרויקט בן יהודה). • גן נעול – רחל (שם) • ניגון עתיק – אלתרמן (מגש הכסף, משרד הבטחון, תשל"ד) • אהבה של שני אנשים – נתן זך (כל השירים ושירים חדשים, הקיבוץ המאוחד, תשס"ט)
ה. שירי מלחמה וחברות בקרב המלצות לבחירה ולהעמקה	• ראי אדמה – שאול טשרניחובסקי (שירי טשרניחובסקי, דביר, תשכ"ח וכן פרויקט בן יהודה) • שיר הרעות – חיים גורי (פרחי אש, ספרי תרשיש, תשכ"ה).

- גשם בשדה הקרב – יהודה עמיחי (שירים 1948-1962, הוצאת שוקן, תשכ"ג) - הן אפשר – חיים חפר (מילים למנגינות, עמיקם, תשכ"ב) - אנחנו שנינו מאותו הכפר – נעמי שמר (כל השירים, לולב, 1967)	
6 שירים לבגרות + נושאים ושירים להרחבה והעמקה	סה"כ

סיפורת

נושאים/קבוצות	רשימת הסיפורים
א. סיפור עממי מעובד המלצות לבחירה ולהעמקה	- האמת – מרים ילן שטקליס (תפוחי העלומים, עם עובד, 1990) - המקום שבו אין מתים לעולם – איטלו קאלווינו (סיפורי עם איטלקיים, ספריית פועלים, תשמ"ט) - מעשה העז – שמואל עגנון (כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, שוקן, תש"י-תשכ"ד)
ב. אגדה המלצות לבחירה ולהעמקה	טקסטים מתוך 'ספר האגדה' לביאליק-רבניצקי (ספר האגדה: מבחר האגדות שבתלמוד ובמדרשים, דביר תשס"ו). מומלץ להרחיב בנושא אגדות קדושים, בעלות זיקה למסורת הדרוזית: יתרו, אברהם, אליהו הנביא.
ג. רשימה לבגרות חובה 1 מתוך 2	- האיש במלבן השמש – יוסל ברשטיין (סיפורים רוקדים ברחובות ירושלים, הקיבוץ המאוחד, תש"ס) - שוקולד – ראובן מירן (זיכרונות מעונה מתה, נהר ספרים, תשס"ו)
ד. סיפור פואנטה לבגרות חובה 1 מתוך 2	- העדי (המחרוזת) – מופאסאן (הירושה: מבחר סיפורים בתרגום חיה ומיכאל אדם, אור עם 1982). - מקץ עשרים שנה – או הנרי (מקץ עשרים שנה, תרגום אהרון אמיר, עם עובד, 1973)
ה. יחסים בין אישיים לבגרות חובה 1 מתוך 2	- אנטון צ'כוב – זיקית (סיפורים, תרגום יוסף כרוסט, אור-עם 1977) - אתגר קרת – לשבור את החזיר (געגועי לקסינג'ר, זמורה-ביתן, תשנ"ד)

ס"ה"כ	3 יצירות בפרוזה לבגרות + שני נושאים להרחבה ולהעמקה
-------	---

יחידת ספרות ב (יחידה רביעית)

שירה

נושאים/קבוצות	מפרט התכנים
א. שירים בצל השואה לבגרות חובה 2 מתוך 4	- שיר הפרטיזנים היהודים – הירש גליק, תרגום אברהם שלונסקי (אתר זמרשת) - כתונת איש המחנות – אבנר טריינין (הר וזיתים, אגודת שלם, תשכ"ט) - כתוב בעפרון בקרון החתום – דן פגיס (כל השירים, הקבוץ המאוחד, 1991) - פונאר - נוח וולקוביסקי, שמריהו (שמר'קה) קצ'רגינסקי. תרגום ועבוד אברהם שלונסקי (אתר זמרשת)
ב. זוגיות - אהבה ופרידה לבגרות חובה 2 מתוך 4	- הכניסיני תחת כנפך – ביאליק (שירים, מהדורה מדעית, דביר, תשמ"ג-תש"ן וכן פרויקט בן יהודה). - פגישה חצי פגישה – רחל (שירת רחל, דבר, 1977; וכן: פרויקט בן יהודה) - נפרדנו כך – לאה גולדברג (שירים, ספרית פועלים, 1973) - הבלדה על השיער הארוך והשיער הקצר – יהודה עמיחי (שירים 1948-1962, הוצאת שוקן, תשכ"ג)
ג. ארס פואטיקה לבגרות חובה 2 מתוך 4	- לא זכיתי באור מן ההפקר – ביאליק (שירים, מהדורה מדעית, דביר, תשמ"ג-תש"ן וכן פרויקט בן יהודה). - נפשי כלתה לחרוזים – אלישבע (חיים תורן (עורך), ילקוט שירים, הוצאת יחדיו, תש"ל). - עוד חוזר הניגון – אלתרמן (כוכבים בחוץ, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תש"ס) - עוד משהו על שירה (שירים א-ג) – משה יצחקי (לאשר תישא הרוח, הוצאת קשב לשירה, 2011).
ד. שירי חשבון-נפש, התבוננות וניסיון חיים לבגרות חובה 2 מתוך 4	- שני יסודות – זלדה (שנבדלו מכל מרחק, הוצאת הקיבוץ המאוחד, תשמ"ד) - אני רוצה תמיד עיניים – נתן זך (כל השירים ושירים

	חדשים, הקיבוץ המאוחד, תשס"ט) - המקום שבו אנו צודקים – יהודה עמיחי (לא מעכשיו לא מכאן, ירושלים, 1963) - שיר של שלום – נעים ערידי (חמלה ופחד, עקד, תשל"ה).
ה. הורים וילדים המלצות לבחירה ולהעמקה	- נוסח – בן ציון תומר (נהר חוזר, מחברות לספרות, תשי"ט) - כף יד רשעה – דליה רביקוביץ (אהבת תפוח הזהב, מחברות לספרות, תשי"ט) - אבא ואמא – נעים ערידי (חזרתי אל הכפר, עם עובד, תשמ"ו) - התעוררות – רפי וייכרט (שירים לדר, קשב לשירה, תשס"ט)
ו. ימיה"ב המלצות לבחירה ולהעמקה	- התדע מעבר החול – שמואל הנגיד [שיר התפארות ומלחמה] - שפל רוח – שלמה אבן גבירול [שיר קודש] - ישנה בחיק ילדות – יהודה הלוי [שיר קודש] (כל השירים מתוך: שירמן חיים, השירה העברית בספרד ובפרובנס, מוסד ביאליק, 1960 וכן פרויקט בן יהודה)
סה"כ	8 שירים חובה לבגרות + שני נושאים להרחבה ולהעמקה

סיפורת

נושאים/קבוצות	רשימת הסיפורים
א. עגנון לבגרות חובה 1 מתוך 3	- הרופא וגרושתו (על כפות המנעול, שוקן, 1998) - פרנהיים (עד הנה, שוקן, 1989) - תהילה (שם)
ב. נושא הנשים בספרות לבגרות חובה 1 מתוך 3	- העיוורת – יעקב שטיינברג (ילקוט סיפורים, יחדיו, תשמ"א) - פראדל – דבורה בארון (פרשיות, מוסד ביאליק, תשי"י) - תפוחים מן המדבר – סביון ליברכט (תפוחים מן המדבר, ספריית פועלים, תשמ"ו)

• המצוד – אהרון אפלפלד (בגיא הפורה, שוקן, תשכ"ד) • שלושה – אהרון אפלפלד (עשן, עכשיו, 1962) • הגן המפליג למרחקים – אידה פינק (הגן המפליג למרחקים, ספרית פועלים, תשמ"ח)	ג. סיפורי שואה וגבורה לבגרות חובה 1 מתוך 3
להרחבה ולהעמקה	ד. ספרות עברית חדשה
• הבז – בוקאצ'יו (דקאמרון - ספר עשרת הימים, יבנה, תשכ"ה) • יגון – צ'יכוב (מבחר סיפורי צ'יכוב לבתי ספר, טברסקי, תשכ"ו) • לפני החוק – קפקא (סיפורים ופרקי התבוננות, שוקן, תשכ"ה)	ה. ספרות מתורגמת
3 יצירות בפרוזה לבגרות + שני נושאים להרחבה ולהעמקה	סה"כ

מפרט התכנים בתנ"ך לכיתות י-יב (יחידות 3 ו-4)

תת-נושא	מושגים מרכזיים	מיומנויות וכישורי חשיבה
לשון המקרא	ביטוי מקראי רובד לשוני	זיהוי טקסטים מקראיים ושימוש בלשון המקרא. העשרת אוצר המילים המקראי בקרב התלמידים. הקניית מיומנויות קריאה והבנה מעמיקה.
היבט טקסטואלי	פשט ודרש , פרשנות הטקסט, עלילה, דמות	דיון בפרקים מכווננים וניתוחם. הבנת המסופר בפרקים וידיעת מיקומם ברצף סיפורי האבות.
היבט תרבותי	ערכים משותפים	הכרת שורשי התרבות והשפה העברית הנעוצים בספר התנ"ך. דיון בערכים משותפים לשתי התרבויות, היהודית והדרוזית.
היבט מורשתי-דתי	נביאים, צדיקים, מצוות, חוקים	הכרת תולדות חייהם של נביאים וצדיקים. הכרה והבנה של דרכי חייהם של אבות האומה, על תולדותיהם ומנהגיהם השונים.
היבט ערכי-דתי	אמונה, מצווה , ערך, מוסר, מוסר השכל, שכר ועונש	זיהוי ערכים הומניים אוניברסאליים (המשותפים לכל הדתות המונותאיסטיות) וייחודיים. הבנת הרלוונטיות והמשמעות שלהם לימינו.
היבט ספרותי	תקבולת, סמל, רמז, מפתח דידקטי, אריכות וקיצור, דמויות, דרכי אפיון, מסר. סיפור מקראי, משל, נבואה	הכרת סוגות בספרות המקרא, דרכי עיצובן ותרומתן להעברת מסריה. הבחנה בין טקסט מקראי לבין ז'אנרים אחרים, זיהוי הדומה והשונה (מבחינת התרבות, התקופה, דמויות, מסר, תוכן ועוד).
הערכה וחשיבה		התבוננות פנימית והסתכלות אמתית על מוסר ההשכל והערכים שבבסיס ספר התנ"ך. נקיטת עמדה מנומקת ומבוססת כלפי ערכים, תפישות עולם ודמויות במקרא.

ארגון התכנים בתנ"ך ופירוטם

בטבלה להלן מקובצים הפרקים בתנ"ך לבחינות הבגרות לפי יחידות הלימוד, ובחלוקה לפי נושאים שונים.
בבחירת הטקסטים הושם דגש על פרקים בעלי חשיבות למסורת הדרוזית ולמורשתה.

כיתה י" (3 י"ל)	כיתה יא (3 י"ל)	כיתה יב (4 י"ל)	הערות
בריאת העולם- בראשית א	יתרו- שמות פרק יח	קינת דוד- שמואל ב פרק א	בכיתה יא' בהוראת עשרת הדברות: המקור בדברים נבחר בגין ההתייחסות

			למעמד האישה. יש לציין כי המקור הוא בשמות פרק כ א-יג
	משפט שלמה- מלכים א פרק ג	עשרת הדברות- דברים ה ו-יח	יוסף ואחיו- בראשית מב, מג, מד, מה
	חזון אחרית הימים – ישעיהו ב		
	תהילים א		
	משל הכרם – ישעיהו ה פסוקים		
	איוב פרקים א-ב, מב פסוקים ז-יז		

יחידה חמישית

היחידה החמישית תהייה יחידת בחירה פנימית (בית ספרית), ומטרתה לזמן דרכי הוראה, למידה והערכה חלופיות. אולם יש להדגיש שהערכה לא תהיה בית-ספרית בלבד, אלא מותנית בהערכה של בוחן חיצוני. מבחינת הנושא התלמיד יכול לבחור כל נושא המעניין אותו, להעמיק ולהרחיב בו, כל עוד הביצוע יוכיח רמה גבוהה של כתיבה בשפה העברית. אי לכך להלן לא מפורטים תכנים אלא המלצות בלבד.

המלצות לעבודה ביחידה החמישית:

1. **עבודת חקר** (חינוך לחשיבה- אופק פדגוגי, 2014), אשר משלבת יישום של כללי העבודה האקדמית בחקר כלשהו (למשל בתחום הספרות, בחקר: יוצר, ז'אנר, תקופה, יצירה משמעותית, מוטיב, השוואה בין יצירות וכדומה). הנושא עליו נכתבת עבודת החקר נלמד ברמת מבואות משותפים לכל הלומדים, שיעורי הכנה וליווי בתהליך כתיבת עבודת החקר, וליווי אישי של המורה את הכותבים. בשיעורים הכיתתיים מקבלים התלמידים כלים לכתיבת עבודה: הגדרת הנושא, שאילת שאלות, דיון בנושא עם המורה ועם עמיתים, זיהוי וניסוח שאלת החקר, הגדרת הרעיון המרכזי, העלאת בעיות בפני הכיתה, קבלת החלטות, חיפוש מקורות והערכתם, מיזוג ידע ועוד.
- דגש רב ניתן על תהליך הכתיבה, הן מבחינת ליווי הלומדים והן על הערכת תהליך הכתיבה והעבודה עצמה. הציון נחלק בין הערכת המורה את תהליך הכתיבה ובין הערכה חיצונית על ידי מורים אחרים מצוות בית הספר, על בסיס מחוון מפורט.
- העבודה תתבסס על 3-5 מקורות אקדמיים, ותהיה בהיקף של כ-10 עמודים.
2. **למידה מבוססת פרויקט (BPL – תכנון למידה מפיקת תוצר)** (המזכירות הפדגוגית, 2104): תהליך הלמידה מתבסס על הכוונת התלמידים לחקר אישי וקבוצתי תוך יישום מיומנויות דיסציפלינריות. מטרת התכנית – חשיפת משתתפיה לידע, מיומנויות דיסציפלינריות ומיומנויות אישיות.

התהליך כולל התמקדות בנושא מסוים מתוך תכנית הלימודים, הגדרת תוצר מחקרי אותו מבקשים הלומדים להשיג ובניית תלקיט הכולל מטלות מוגדרות ומתעד את תהליך הלמידה. במהלך התהליך ובסיומו נמדדים התוצרים על פי איכותם והמידה בה הם משקפים את הידע הנצבר. כמו כן נמדדת מידת מעורבות ומחויבותם של המשתתפים כיחידים וכקבוצה, על פי מדדים הנקבעים מראש.

יתרונות ה-PBL:

- המיומנויות האישיות הנרכשות בתהליך: אחריות אישית, עבודת צוות, עמידה מול קהל, הכנת פרזנטציה, הערכת עמיתים.
- מיומנויות דיסציפלינריות: איסוף מידע רלוונטי, הסקת מסקנות, השוואת מידע, סיכום וכתובה, חשיבה ביקורתית.
- חריגה ממודל ההוראה המסורתי ויצירת תוצר ממשי שיש בו משום תועלת לקהילה.

חסרונות ה-PBL:

- התמקדות והעמקה במספר נושאים, תוך ויתור על לימוד נושאים אחרים
- צורך בהקצאת משאבים נוספים (שעות הוראה, הדרכה אישית).

3. **תלקיט (פורטפוליו)** (המזכירות הפדגוגית, 2104): התלקיט הינו תיק מתעד ומלווה למידה. הוא כולל תוצרי המטלות שניתנו לתלמיד במהלך הלמידה במטרה להוביל ללמידה עצמאית במידת האפשר. אופיין של המטלות נקבע על ידי צוות המורים הבית ספרי ומותאם למטרות הערכיות והדידקטיות של כל צוות וצוות. בין המטלות יכולות להיות מטלות אישיות וקבוצתיות, מטלות חקר (דוגמת קריאת והערכת מאמרים, 'מיני חקר') או מטלות יצירתיות המצריכות למידה עצמאית (דוגמת מטלות המשלבות יצירת תוצר אומנותי או אחר).

העקרונות המנחים בבניית המטלות הם:

- הכוונה ללמידה חוקרת ועצמאית תוך הכוונת המורה.
- מדרג ברמת הקושי והיקפי המטלות.
- גמישות והתאמת התלקיט לרצונות צוות המורים
- גיוון דרכי הלמידה

4. **כתיבה יצירתית:** הכוונה לכתיבה אישית יצירתית של התלמיד-היוצר או המוכשר בכתיבה (כגון לקט שירים, סיפור, מחזה, יומן אישי המשלב אמצעים אומנותיים וכדומה). העבודה תהיה בכתב אך היא יכולה להכיל רכיבים בעל-פה, כגון המחזה או דיון. כמו כן, יכולה העבודה להכיל רכיב של הצגה באמצעים דיגיטאליים, כגון בסרט שהתלמידים יצרו על בסיס תסריט שכתבו.

מקורות

חינוך לחשיבה- אופק פדגוגי :

[/http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut Pedagogit/OfekPedagogi/Aaracha](http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Mazkirut_Pedagogit/OfekPedagogi/Aaracha)

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, אגף א לפיתוח פדגוגי 2014 :

http://cms.education.gov.il/educationcms/units/mazkirut_pedagogit/portal/default.htm

נספח 1

נושאי הלימוד בשלוש יחידות החובה וביחידה הרביעית (יחידת בחירה)

שלוש יחידות לימוד חובה, יחידות הלימוד החובה עוסקות בשבעה נושאים שונים כלהלן:

א. הבנת הנשמע – 10%

ב. הבעה בעל-פה – 10%

ג. הבנת הנקרא – 15%

ד. דקדוק – 15%

ה. הבעה בכתב – 20%

ו. ספרות – 20%

ז. תנ"ך – 10%

יחידת הלימוד הרביעית, יחידת בחירה העוסקת בספרות ובתנ"ך:

א. ספרות – 60%

ב. תנ"ך – 40%